

Recenzja w przewodzie habilitacyjnym pana dr Michała Chajdy
przygotowana na zlecenie Wydziału Prawa i Administracji Uczelni Łazarskiego w
Warszawie

A. WSTĘP

1. Z zawiadomienia Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów o powołaniu komisji habilitacyjnej dla niniejszego postępowania wynika, że postępowanie to zostało wszczęte **w dniu 26 kwietnia 2019 r.** Znajdują zatem do niego przepisy dotychczasowe, to jest Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (tj. Dz. U. z 2017 r. poz. 1789). Stosownie do art. 18a ust. 7 w zw. z art. 16 ust. 1 i 2 powołanej Ustawy, zadaniem recenzenta w przewodzie habilitacyjnym jest ocena, czy osiągnięcia naukowe habilitanta uzyskane po otrzymaniu stopnia doktora stanowią **znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny naukowej** oraz czy habilitant wykazuje **istotną aktywność naukową**. Znaczący wkład w rozwój dyscypliny naukowej może stanowić w szczególności cykl publikacji powiązanych tematycznie.

Kryteria oceny osiągnięć naukowych oraz dorobku dydaktycznego i popularyzatorskiego, jak też współpracy z zagranicą doprecyzowuje dla niniejszego postępowania § 4 i 5 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz. U. nr 196, poz. 1165).

Kryteria oceny w zakresie osiągnięć naukowo-badawczych habilitanta obejmują między innymi autorstwo lub współautorstwo monografii, publikacji naukowych w czasopismach międzynarodowych lub krajowych; kierowanie międzynarodowymi lub krajowymi projektami badawczymi lub udział w takich projektach; międzynarodowe lub krajowe nagrody za działalność naukową; wygłoszenie referatów na międzynarodowych lub krajowych konferencjach tematycznych.

Kryteria oceny w zakresie dorobku dydaktycznego i popularyzatorskiego oraz współpracy międzynarodowej habilitanta obejmują uczestnictwo w programach europejskich i innych programach międzynarodowych lub krajowych; udział w międzynarodowych lub krajowych konferencjach naukowych lub udział w komitetach organizacyjnych tych konferencji; otrzymane nagrody i wyróżnienia; udział w konsorcjach i sieciach badawczych; kierowanie projektami realizowanymi we współpracy z naukowcami z innych ośrodków polskich i zagranicznych, a w przypadku badań stosowanych we współpracy z przedsiębiorcami; udział w komitetach redakcyjnych i radach naukowych czasopism; członkostwo w międzynarodowych lub krajowych organizacjach i towarzystwach naukowych; osiągnięcia dydaktyczne i w zakresie popularyzacji nauki lub sztuki; opiekę naukową nad doktorantami w charakterze opiekuna naukowego lub promotora pomocniczego, z podaniem tytułów rozpraw doktorskich; staże w zagranicznych lub krajowych ośrodkach naukowych lub akademickich; wykonanie ekspertyz lub innych opracowań na zamówienie organów władzy publicznej, samorządu terytorialnego, podmiotów realizujących zadania publiczne lub przedsiębiorców; udział w zespołach eksperckich i konkursowych; recenzowanie projektów międzynarodowych lub krajowych oraz publikacji w czasopismach międzynarodowych i krajowych.

2. Pan dr Michał Chajda uzyskał stopień doktora nauk prawnych na mocy uchwały Rady Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego **z dnia 24 września 2002 r.** na podstawie rozprawy pt. *„Ustawowe ograniczenia swobody kształtowania umowy kredytu bankowego”*, przygotowanej pod kierunkiem prof. dr hab. Jerzego Skoczylasa. Po uzyskaniu stopnia doktora pracował On w okresie od 1 października 2013 r. do 28 lutego 2019 r. na stanowisku adiunkta w Wyższej Szkole Finansów i Prawa w Bielsku Białej. Jednocześnie w latach 2003-2013 r. pracował w drugim miejscu pracy: w Zakładzie Prawa Cywilnego i Prawa Rzymskiego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Rzeszowskiego. W latach 2005-2006 współpracował z Wyższą Szkołą Ekonomii i Prawa w Kielcach. Poczynając od 2019 r. jest zatrudniony na stanowisku adiunkta w Zakładzie Prawa Cywilnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Rzeszowskiego. Od 2016 r. wykonuje także zawód adwokata.
3. Pan dr Michał Chajda jako główne osiągnięcie naukowe po uzyskaniu stopnia doktora nauk prawnych wskazał **cykl publikacji zatytułowany „Zobowiązania pieniężne w polskim prawie cywilnym”** (powoływany dalej jako „Cykl”):

Na Cykl składają się następujące publikacje:

- 1) *„Kredytowanie przy pomocy kart kredytowych”* [w:] *„Internet i nowe technologie – ku społeczeństwu przyszłości”*, Częstochowa 2003, s. 329-343;
- 2) *„Przedawnienie roszczeń z umowy rachunku bankowego”*, Przegląd Sądowy 2004, nr 7-8,
- 3) *„Ewolucja form płatności – od pieniądza gotówkowego do elektronicznego”*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego 2006 Nr 4, s. 29-43;
- 4) *„Wykonywanie zobowiązań, których przedmiotem są formy pieniądza bezgotówkowego”* [w:] *„Najnowsze zmiany polskiego prawa prywatnego i publicznego a funkcjonowanie rynków finansowych”*, red. H. Cioch, W. Łączkowski, J. Skoczylas, M. Chajda, Rzeszów 2008, s. 25-35;
- 5) *„Cywilnoprawne przepisy ograniczające wysokość oprocentowania umów o funkcji kredytowej”*, Studia Prawnicze KUL 2008, Nr 4(36), s. 7-21;
- 6) *„Ochrona praw klientów instytucji finansowych”* [w:] *„Człowiek pomiędzy prawem i ekonomią w procesie integracji europejskiej”*, red. G. Dammacco, B. Sitek, O. Cabaj, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn-Bari 2008, s. 107-114;
- 7) *„Ewolucja zasad rządzących zobowiązaniem pieniężnym”* [w:] *„Wyzwania w systemie bankowym w XXI w.”*, pod red. A. Piotrowska-Piątek, P. Ruczkowski, Wyd. Wyższej Szkoły Ekonomii i Prawa, Kielce 2009, s. 183-199;
- 8) *„Konsekwencje niewykonania zobowiązania pieniężnego”* [w:] *„Zaciąganie i wykonywanie zobowiązań. Materiały III Ogólnopolskiego Zjazdu Cywilistów (Wrocław 2008)”*, red. E. Gniewek, K. Górską, P. Machnikowski, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 39-49;
- 9) *„Prawna problematyka płatności pieniądzem elektronicznym”*, Wrocławskie Studia Sądowe 2014, nr 4, s. 9-22;
- 10) *„Problemy uregulowania kodeksowego zobowiązań pieniężnych”* [w:] *„50 lat kodeksu cywilnego – perspektywy rekodyfikacji”*, red. P. Stec, M. Załucki, Wolters Kluwer, Warszawa 2015, s. 287-301.

B. Ocena Cyklu publikacji zatytułowanego „Zobowiązania pieniężne w polskim prawie cywilnym”

4. W pierwszej kolejności kilka uwag musi być poświęconych pojęciu „cyklu publikacji powiązanych tematycznie” jako podstawie habilitacji. Nie jest to bowiem pojęcie jednoznaczne.

Pierwsza wątpliwość dotyczy tego, czy powstanie takiego cyklu wymaga istnienia zamierzenia *ex ante* przy jego tworzeniu, czy też istnienie cyklu może być stwierdzone dopiero *ex post*. Tego typu wymóg prowadziłby do odmowy pozytywnej oceny przedstawionego cyklu jako podstawy habilitacji, gdyż nic nie wskazuje na to, by powstał on w ramach powziętego z góry założenia jego stworzenia. W szczególności brak takiego zastrzeżenia w pierwszej z publikacji, by zgodnie z założeniem habilitanta otwierała ona jakiś cykl.

Podobnie, rozstrzygnięcia wymaga czy publikacje powinny być aktualne i powinny stanowić znaczący wkład w rozwój określonej dziedziny na chwilę zakończenia cyklu publikacji (tak jak miałyby to miejsce, gdyby zastąpić wszystkie publikacje w cyklu monografią). Sformułowanie takiego wymogu również musiałoby prowadzić do automatycznej negatywnej oceny przedstawionego w niniejszym postępowaniu cyklu, gdyż zdecydowana większość publikacji odnosi się do nieobowiązujących już regulacji.

W powyższych kwestiach opowiadam się za interpretacją korzystną dla osoby ubiegającej się o nadanie stopnia naukowego. Przyjęcie bowiem obowiązywania powyższych rygorystycznych wymogów byłoby zaostreniem przesłanek uzyskania uprawnień określonych przepisami administracyjnoprawnymi. Brak zaś w tym przypadku wystarczająco mocnych racji wskazujących na konieczność ich przyjęcia.

5. Nie jest także jasne, czy istnienie cyklu wymaga aby publikacje w jego ramach nadawały się do automatycznego złożenia w jedną całość, która mogłaby być opublikowana jako monografia. Wydaje się, że restrykcyjne podejście do takiego wymogu w praktyce wykluczałoby kwalifikację większości jednotematycznych cykli z zakresu prawa jako podstawy uzyskania stopnia naukowego, gdyż każda kolejna publikacja w ramach Cyklu będzie odnosić się już do nowego (aktualnego w chwili danej publikacji) kształtu prawa, rozwoju dyskusji naukowej na dany temat, rozwoju technologii lub rozwoju społecznego, nie uwzględnianego we wcześniejszych publikacjach. Ich automatyczne złożenie w jedną monografię może nie być przez to możliwe, choć nie jest wykluczone że będą one łącznie stanowić znaczący wkład w rozwój danej dziedziny, odnosząc się do kolejnych zmian prawa i ustawicznie wpływając na wypracowywanie jego wykładni lub na lepsze jego ukształtowanie.

I. Identyfikacja i wybór tematu oraz celów badawczych

6. Aby cykl mógł stanowić podstawę habilitacji, musi być *verba legis* **powiązany tematycznie**, co innymi słowami oznacza wymóg jego jednotematyczności. Przesłanka ta nie jest oczywista, bo zależy od stopnia generalizacji owego tematu. Wszystkie publikacje z zakresu prawa cywilnego mogłyby być uznane za powiązane tematycznie, gdy jako jeden temat cyklu wskaże się „Prawo cywilne” albo „Prawo”. Wydaje się nie być to wykluczone, jednak wówczas recenzent powinien ocenić, w ramach jednego z uwzględnianych przy ocenie kryteriów, czy wskazane publikacje stanowią wyczerpujące omówienie/rozwiązanie problemu objętego zadeklarowanym tematem. Tylko to bowiem zapobiega objęciu jednym cyklem na temat „Prawa cywilnego” artykułów poświęconych uznaniu dziecka, nadmierności sumy hipoteki i podpisu elektronicznego. Zatem ogólny temat cyklu pozwala objąć nim znacznie więcej różnorodnych publikacji, ale jednocześnie może być oczekiwane, weryfikowane i oceniane przez recenzenta dokonanie wyczerpującej analizy wskazanego przez habilitanta tematu. Habilitant dysponuje pełną swobodą w stopniu dookreślenia tematu cyklu i tym samym on sam decyduje (podobnie jak w przypadku tytułu monografii) jaki zakres tematyczny będzie poddany ocenie Komisji.

7. Wskazany przez Habilitanta temat Cyklu „**Zobowiązania pieniężne w polskim prawie cywilnym**” jest bardzo szeroki. Habilitant wskazuje w autoreferacie, iż w jego ramach dokonał analizy czterech grup zagadnień (niejako „subcykli” zastępujących strukturalnie wydzielone części monografii).
- (i) „Specyfika zobowiązań pieniężnych w aktywnych oraz pasywnych czynnościach banku”,
  - (ii) „Zależność zasad wykonywania zobowiązań pieniężnych od rodzaju pieniądza”,
  - (iii) „Skutki niewykonania zobowiązania pieniężnego, z uwzględnieniem ograniczeń wysokości oprocentowania”,
  - (iv) „Perspektywy rozwoju zobowiązań pieniężnych, w tym płatności za pomocą zobowiązania pieniężnego”.

Tematy wymienionych „subcykli”, czyli szczegółowe grupy problemów przeanalizowane przez Habilitanta w publikacjach objętych Cyklem, nie wyczerpują jednak zagadnienia badawczego określonego przez Habilitanta tematem Cyklu (o czym jeszcze niżej). Niektóre zaś zagadnienia objęte wskazanymi „subcyklami” w większym lub mniejszym zakresie nie mieszczą się w temacie Cyklu.

8. Przypisanie przez Habilitanta do Cyklu publikacji objętych pierwszym „subcyklem” zatytułowanym „*Specyfika zobowiązań pieniężnych w aktywnych oraz pasywnych czynnościach banku*” jest bardzo wątpliwe. Zobowiązania pieniężne pojawiają się w większości typów umów nazwanych i nienazwanych. Zawiera je umowa ubezpieczenia, renty, pożyczki, kredytu, i wiele innych. Nie oznacza to jednak, że tematem zobowiązań pieniężnych można objąć publikacje poświęcone szczegółowej analizie zagadnień związanych z tymi wszystkimi typami umów. Zakres zagadnienia badawczego określonego w Cyklu pozwala objąć nim publikacje poświęcone zobowiązaniom pieniężnym, nie zaś te które są poświęcone szczegółowej analizie typów umów, w których pojawiają się zobowiązania pieniężne. Z tego punktu widzenia wątpliwe jest zaliczenie do Cyklu pierwszych dwóch publikacji, które poświęcone są analizie umowy kredytu i umowie rachunku bankowego. Pierwsza z publikacji w Cyklu zatytułowana „*Kredytowanie przy pomocy kart kredytowych*” poświęcona jest głównie kwalifikacji umowy o wydanie karty kredytowej jako czynności zastrzeżonej dla banków. Publikacja ta skupia się na analizie umowy kredytu i czynności kredytowania głównie z punktu widzenia problematyki publicznoprawnej, analizując też przy tym kwalifikację umowy jako umowy kredytu. Nie ma tu zbadanych jakiś specyficznych właściwości zobowiązań pieniężnych. Prowadzi to do konkluzji o braku zasadności zaliczenia tych badań do Cyklu. Wzmianki, które pojawiają się w tym artykule, dotyczące podstaw i wysokości odpowiedzialności banków za nieuprawnione użycie karty kredytowej (co już może być zaliczone do szeroko rozumianej problematyki zobowiązań pieniężnych) są pobieżne i niewystarczające, aby publikację tę móc uznać generalnie za poświęconą zobowiązaniom pieniężnym w prawie cywilnym. Druga natomiast z publikacji w Cyklu zatytułowana „*Przedawnienie roszczeń z umowy rachunku bankowego*” poświęcona jest przedawnieniu roszczeń z umowy rachunku bankowego. Jak wyżej wskazano, można byłoby uznać tę tematykę za objętą bardzo szeroko ujętą problematyką „zobowiązań pieniężnych”, lecz wówczas brakowałoby w Cyklu analogicznych analiz przedawnienia roszczeń sprzedawcy z umowy ubezpieczenia, umowy kredytu, pożyczki, itd. Przy tak szerokim rozumieniu tematu badania objęte Cyklem byłyby daleko niepełne. Gdyby natomiast temat zobowiązań pieniężnych rozumieć wąsko to należałoby przyjąć, że kwestie przedawnienia roszczeń z umowy rachunku bankowego nie są objęte problematyką zobowiązań pieniężnych i zaliczenie tego artykułu do Cyklu jest niezasadne. Trudno rozstrzygnąć, która z tych dwóch alternatyw jest właściwa, gdyż w Cyklu brakuje wstępu poświęconego zwykle określeniu zagadnienia badawczego i zakres ten trzeba odtwarzać jedynie z tematu Cyklu. Każda jednak z powyższych alternatyw interpretacji zakresu tematycznego Cyklu wiąże się z konstatacją, że zakres badań rzeczywiście zrealizowanych w ramach Cyklu jest niewłaściwy: albo za wąski albo częściowo wychodzący poza temat Cyklu – w zależności od tego, czy wężiej czy szerzej rozumieć temat Cyklu.

9. Wybór przedmiotu analizy określonego tematem Cyklu trzeba ocenić bardzo pozytywnie. Zagadnienia związane ze zobowiązaniami pieniężnymi wymagają nieustannej refleksji ze względu na rozwój technologii kreującej stale nowe możliwe sposoby wykonywania takich zobowiązań. Stała transformacja następująca w tym zakresie wymaga choćby rozstrzygnięcia kwestii odpowiedzialności różnorodnych podmiotów, których infrastruktura zaangażowana jest w przeprowadzenie różnorodnych transakcji płatniczych. Konieczna jest identyfikacja zdarzeń następujących w warstwie technologicznej takiego procesu i objaśnienie ich znaczenia dla zobowiązania pieniężnego: momentu jego spełnienia i wygaśnięcia. Technologia kreuje także mechanizmy funkcjonalnie coraz bardziej „konkurencyjne” do pieniądza stanowiącego oficjalny środek płatniczy, takie jak przykładowo kryptowaluty o typie *currency tokens*, a więc nie dające się zakwalifikować ani jako instrumenty finansowe ani jako dokumenty inkorporujące zobowiązania do świadczenia usług. Wszystko to nie pozostaje bez wpływu także na zagadnienia cywilnoprawne.

Jednocześnie w dzisiejszej praktyce sądowej budzą wątpliwości nawet tak podstawowe zagadnienia jak wykorzystywane w art. 358 k.c. pojęcie zobowiązania wyrażonego w walucie obcej. Niedostatki badań naukowych w tym zakresie objawiają się dzisiaj choćby w tzw. procesach frankowych, gdy sądy mają problem z zakwalifikowaniem zobowiązań wynikających z umów kredytu denominowanego lub indeksowanego jako zobowiązań wyrażonych (lub nie) w walucie obcej albo zobowiązań pieniężnych wyrażonych w walucie polskiej waloryzowanych kursem waluty obcej. Jakkolwiek problem ten ujawnił się w praktyce na tle umowy kredytu mieszkaniowego, to jednak nie jest on specyficzny dla umów kredytu. Tego typu określenia wysokości zobowiązań pieniężnych mogą pojawić się w każdym typie umowy, w szczególności gdy świadczenie pieniężne jednej lub obu stron ma być spełnione po dłuższym czasie (jak na przykład w umowach tzw. „polisolokat”, leasingu, długoterminowych umów najmu samochodów, itp.), gdzie często zastrzegane są klauzule mające utrzymać przez ten długi czas jednakową ekonomiczną wartość świadczenia.

Znaczenie naukowe i praktyczne tematu, którego analizy podjął się Habilitant, jest więc nie do przecenienia.

II. Zakres badań

10. Wyżej już wskazano na pewne trudności z ustaleniem zakresu przeprowadzonych badań, których należałoby oczekiwać w ramach tematu Cyklu. Gdyby temat ten rozumieć szeroko, jako konieczność analizy między innymi wszelkich zagadnień związanych z typami umów, w których występują zobowiązania pieniężne (a więc umowy ubezpieczenia, pożyczki, rachunku bankowego, a może także sprzedaży, leasingu, itd.), to wówczas zakres badań rzeczywiście przeprowadzonych przez Habilitanta pokrywałby tylko mały ułamek obszaru, który badania powinny objąć. Tak szerokie określenie przedmiotu badań wydaje się jednak z jednej strony nierealistyczne do przeprowadzenia, a z drugiej strony mało użyteczne w odniesieniu do wniosków wynikających z tak obszernej analizy zróżnicowanych zagadnień.

W mojej więc ocenie należałoby temat Cyklu „Zobowiązania pieniężne w polskim prawie cywilnym” rozumieć wężej, jako analizę zagadnień wspólnych dla zobowiązań pieniężnych, bez potrzeby analizy typów umów w których one występują. Takie dookreślenie zadania badawczego powoduje z jednej strony wąskie określenie zakresu badań, których przeprowadzenia należy oczekiwać od Habilitanta, lecz z drugiej strony skutkuje także konstatacją, iż niektóre publikacje z Cyklu są niewłaściwie zaliczone przez Habilitanta do tego Cyklu. Chodzi tu o publikacje poświęcone szerokiej analizie niektórych szczegółowych zagadnień związanych z typami umów, w których zobowiązania pieniężne występują. Wskazać tu można na publikacje poświęcone zasadniczo publicznoprawnej

tematyce kredytowania (w związku z którą Habilitant przeanalizował zagadnienie zdolności kredytowej, dookreślenie czynności objętych monopolem banków, umowy kredytu) oraz przedawnienia roszczeń z umowy rachunku bankowego. W tym kontekście również publikacja zatytułowana „*Ochrona praw klientów instytucji finansowych*”, w istocie opisująca mechanizmy ochrony konsumenta w umowie kredytu konsumenckiego (włącznie na przykład z obowiązkami informacyjnymi i trybem włączania wzorców), nie powinna być zaliczona do Cyklu poświęconego zagadnieniom cywilnoprawnym zobowiązań pieniężnych.

III. Metoda badawcza

11. Habilitant w ramach Cyklu nie posługuje się konsekwentnie żadną z metod badawczych.

12. W ramach poszczególnych publikacji najczęściej wykorzystywana jest analiza dogmatyczna obowiązujących przepisów albo – i to nierzadko - przepisów omawianych tak jakby one były obowiązujące, choć w dniu publikacji już krócej lub dłużej nie obowiązują. Przykładowo ten ostatni przypadek dotyczy publikacji w Cyklu z 2003 r. zatytułowanej „*Kredytowanie przy pomocy kart kredytowych*”. Omawiana jest tam problematyka kart kredytowych w oparciu o stan prawny, w którym nie obowiązywała jeszcze ustawa z 2002 r. o elektronicznych instrumentach płatniczych. Można domyślać się, że ten efekt był rezultatem długiego procesu wydawniczego (artykuł został oddany do druku w drugiej połowie 2001 r.). W tym artykule tym Habilitant formułuje też własną (nietrafną – zob. uwagi niżej) definicję pieniądza elektronicznego, podczas gdy już w 2001 r. została uchwalona Ustawa o zmianie Prawa bankowego i niektórych innych ustaw (która weszła w życie z długim *vactio legis* w 2003r.), wprowadzająca w art. 4 pkt 5 Prawa Bankowego definicję pieniądza elektronicznego. Habilitant nie odnosi się jednak do niej, ani do projektów przygotowanych w toku prac legislacyjnych, w których podjęta została ta problematyka.

13. Regulacje unijne dotyczące zobowiązań pieniężnych, usług płatniczych są jedynie od czasu do czasu bardzo fragmentarycznie wspomniane, ale już nie analizowane. Podobnie, niezwykle sporadycznie Habilitant zwraca uwagę na regulacje prawa niemieckiego, ale jest to czynione na tyle wąsko i niekonsekwentnie, że nie można przyjąć, aby wykorzystana została w całym Cyklu, lub w poszczególnych należących do niego publikacjach, metoda porównawcza. Niedostatek systematycznego odniesienia porównawczego do obcych systemów prawnych i bardzo pobieżna analiza (najczęściej sprowadzająca się do cytowania przepisów) prawa unijnego jest zresztą jedną z poważnych wad tej pracy. Wprawdzie tytuł Cyklu jest określony jako „*Zobowiązania pieniężne w polskim prawie cywilnym*”, to jednak analiza i formułowane wnioski na gruncie prawa polskiego powinny być także zweryfikowane w habilitacji przez pryzmat wybranych regulacji zagranicznych. Rozwój regulacji prawnej zobowiązań pieniężnych następujący pod wpływem pojawiających się nowych (technologicznie) sposobów wykonywania zobowiązania pieniężnego, jak i procesy globalizacyjne wprowadzające powszechność wyrażania zobowiązań pieniężnych w walutach obcych (albo indeksowania zobowiązań do tych walut) nie jest bowiem ściśle zdeterminowane polską specyfiką. Wręcz przeciwnie, daje się w tym zakresie zaobserwować globalną lub co najmniej unijną unifikację. Instytucje pieniądza elektronicznego funkcjonowały w krajach Unii Europejskiej, w ramach regulacji rynku wewnętrznego, znacznie wcześniej niż w Polsce (gdzie pierwsza i na razie jedyna taka instytucja została zarejestrowana dopiero w 2019 r. i jest u nas właściwie nowością). W konsekwencji piśmiennictwo, chociażby niemieckie, poświęcone zobowiązaniom pieniężnym i pieniądzu elektronicznemu jest znacznie bardziej rozbudowane. Interesujące byłoby odnieść do niego osiągnięte przez Habilitanta rezultaty analizy dogmatycznej przepisów prawa polskiego w celu zweryfikowania potrzeb i proponowanych kierunków jego rozwoju.

14. W Cyklu wykorzystywana jest również metoda historyczna choć niekonsekwentnie – jedynie w zakresie niektórych zagadnień. Najobszerniej jest ona użyta przy analizie regulacji ograniczających wysokość odsetek, a jest praktycznie nieobecna na przykład w kontekście zmian regulacji dotyczących wydawania pieniądza elektronicznego.

IV. Ocena struktury Cyklu i zakresu badań zrealizowanych w zakresie określonym Cyklem

15. Analiza jedynie samych tematów publikacji objętych Cyklem, bardzo szeroko zakreślonych, prowadzić może do wniosku, że publikacje pokrywają zasadniczy trzon wąsko/ściśle ujmowanej problematyki zobowiązań pieniężnych. Jednak po zapoznaniu się z treścią publikacji okazuje się, że większość z nich dotyka w istocie jedynie niektórych zagadnień z problematyki oznaczonej w tytule publikacji, nie wyczerpując jej. Tematy publikacji w Cyklu są w większości szersze niż zawartość publikacji. Wiele istotnych kwestii jest całkowicie pominiętych lub są one zaledwie wzmiankowane, lecz nie analizowane.

16. Cykl składa się z dziesięciu artykułów. Jak już wskazano, główne rozważania w dwóch pierwszych artykułach w zasadzie nie są poświęcone problematyce zobowiązań pieniężnych lecz jedynie kilku szczegółowym zagadnieniom publicznoprawnym i prywatnoprawnym związanym z dwoma typami umów (kredytu i umowy rachunku bankowego), w których to występują zobowiązania pieniężne. Pomimo tego także one zostały poddane ocenie merytorycznej.

17. W pierwszym z artykułów zatytułowanym *„Kredytowanie przy pomocy kart kredytowych”* Habilitant ocenia opłacalność inwestycji banku w wydawanie kart płatniczych, a następnie przedstawia historię rozwoju tych kart. W dalszej kolejności, a jest to główne poruszane zagadnienie w tym artykule, analizowana jest emisja karty kredytowej po pierwsze z punktu widzenia czynności zastrzeżonych wyłącznie dla banku, a po drugie z punktu widzenia kwalifikacji tej czynności jako udzielenia kredytu. Do zbadania cywilnoprawnej problematyki zobowiązań pieniężnych analizy te – jak już było wyżej to sygnalizowane - nic istotnego nie wnoszą. Trzy ostatnie strony tego artykułu obejmują już problematykę cywilnoprawną. Jest ona jednak potraktowana pobieżnie. Autor analizuje przykładowo, czy umowa o wydanie karty kredytowej może być ujęta w tym samym dokumencie co umowa rachunku bankowego. Określony jest moment wygaśnięcia zobowiązania pieniężnego posiadacza karty wobec akceptanta karty (o czym niżej, w analizie merytorycznej), choć brak tu głębszych analiz, a pogląd stanowi przytoczenie wcześniej już wyrażonego w piśmiennictwie stanowiska. Powołane są bardzo skrótowo regulacje EWG w zakresie określenia podstaw i wysokości odpowiedzialności banku-emitenta za nieautoryzowane transakcje w przypadku kradzieży karty. Zasygnalizowany został brak analogicznych zasad w polskiej bankowości. Autor jednak analizował w tym artykule stan sprzed wejścia Ustawy z 2002r. o elektronicznych instrumentach płatniczych, pomimo tego że Ustawa ta obowiązywała już w momencie publikacji artykułu, a wskazana kwestia była już w tej Ustawie uregulowana.

18. Artykuł drugi w Cyklu zatytułowany *„Przedawnienie roszczeń z umowy rachunku bankowego”* zawiera najpierw opis umowy rachunku bankowego, charakterystykę różnorodnych wynikających z niego roszczeń, by następnie skupić się na analizie ich przedawnienia. Jak już wspomniano, analiza ta poświęcona jest bardziej umowie rachunku bankowego niż zobowiązaniom pieniężnym, choć szeroko interpretując zakres tematyki Cyklu można uznać tę analizę za mającą znaczenie dla zobowiązań pieniężnych, skoro rachunek bankowy (a dzisiaj szerzej: rachunek płatniczy) jest ściśle powiązany z niektórymi sposobami umarzania zobowiązań pieniężnych. W artykule tym Habilitant zastanawia się na wstępie, czy w jakich sytuacjach uzasadniona może być odpowiedzialność deliktowa banku wobec posiadacza rachunku (kwestia oceny merytorycznej tych rozważań będzie

przedstawiona poniżej). Pod odrzuceniu takiej możliwości rozważania koncentrują się na podstawach kontraktowych roszczeń, na analizie chwili zawarcia umowy rachunku bankowego i chwili powstania/wymagalności różnorakich wynikających z niej roszczeń. Sporo miejsca poświęcone jest odpowiedzi na pytanie, czy rachunki wkładów oszczędnościowych są rachunkami bankowymi. Analizowane jest także zagadnienie wprowadzenia przez Bank regulaminu w trakcie trwania stosunku prawnego, interpretacja art. 384.1 k.c., jak i problematyka sprzeczności wzorca z umową. Natomiast pozytywie należy ocenić włączenie do rozważań kwestii kapitalizacji odsetek, jak i analizy przez Autora kwestii (braku) przedawnienia roszczenia o dokonanie prawidłowej ewidencji środków. Habilitant określił także swoje stanowisko w sporze o znaczenie wpisu na rachunek bankowy. Przeanalizował także skutki potrącenia przez Bank wierzytelności z umowy rachunku bankowego dochodząc do wniosku, iż potrącenie wierzytelności prowadzi do jej umorzenia co wyklucza jej przedawnienie. Artykuł stoi na dobrym poziomie, zawiera poprawną i praktycznie doniosłą analizę tego wąskiego zagadnienia jakim jest przedawnienie roszczeń wynikających z umowy rachunku bankowego. Jak już jednak wspomniano, większość analizowanych w nim kwestii nie dotyka problematyki zobowiązań pieniężnych.

- 19.** Trzeci w Cyklu artykuł zatytułowany „*Ewolucja form płatności – od pieniądza gotówkowego do elektronicznego*” (2006 r.) skupia się na wybranych problemach różnych form pieniądza, opisując pieniądz gotówkowy, bankowy i elektroniczny. Rozważania uwzględniają regulacje ustawy z 2002 r. o elektronicznych instrumentach płatniczych. Głównym przedmiotem rozważań jest po wątpliwość, czy wydawanie pieniądza elektronicznego jest emisją w rozumieniu ustawy z 1997 r. o Narodowym Banku Polskim oraz czy wydawca pieniądza elektronicznego może wydać ten pieniądz w wysokości większej niż wartość nominalna środków wymienianych na pieniądz elektroniczny, a jeżeli tak, to czy nadwyżka pieniądza elektronicznego nad środkami wymienianymi na niego stanowi udzielenie kredytu. Jak sygnalizowano, powyższe kwestie te mają charakter publicznoprawny, a więc wychodzą poza temat Cyklu. Kwestie cywilnoprawne zobowiązań pieniężnych przedstawione zostały natomiast na stronach 37-43, gdzie omawiane są zasady nominalizmu oraz walutowości.
- 20.** Kolejny (czwarty) artykuł zatytułowany „*Wykonywanie zobowiązań, których przedmiotem są formy pieniądza bezgotówkowego*” [w:] „*Najnowsze zmiany polskiego prawa prywatnego i publicznego a funkcjonowanie rynków finansowych*”, red. H. Cioch, W. Łączkowski, J. Skoczylas, M. Chajda, Rzeszów 2008 (s. 25-35) stanowi, poza dwoma akapitu wstępu i końcowym podsumowaniem, dosłowne skopiowanie znacznych części wyżej już omówionego artykułu „*Ewolucja form płatności – od pieniądza gotówkowego do elektronicznego*” (2006 r.). Uwagi przedstawione powyżej są zatem aktualne także wobec tej publikacji.

Wstęp do tej publikacji jest natomiast nowym oryginalnym tekstem. Autor stwierdza w nim, że „*[w] przypadku wykonywania zobowiązania pieniężnego pieniądzem bezgotówkowym następuje obciążenie rachunku dłużnika, a następnie uznanie rachunku wierzyciela i dopiero z dokonaniem tej ostatniej czynności zobowiązanie pieniężne wygasa*” (s. 25). Brak jest jednak w artykule pogłębienia czy rozwinięcia tej kwestii, interesującej już z cywilnoprawnego punktu widzenia.

Tymczasem po pierwsze wskazany przez Autora opis sposobu wykonywania zobowiązania pieniężnego pieniądzem bezgotówkowym nie jest zawsze prawdziwy. Czasami bowiem najpierw następuje uznanie rachunku wierzyciela, a dopiero później obciążenie rachunku dłużnika, jak w przypadku polecenia zapłaty. Autor nie dostrzega więc różnych możliwości sposobu spełnienia świadczenia pieniężnego pieniądzem bezgotówkowym i wynikających z tego wątpliwości prawnych, które powinny być poddane analizie.

Także tradycyjny pogląd, podzielany przez Habilitanta, iż wygaśnięcie zobowiązania pieniężnego następuje w chwili uznania rachunku wierzyciela, wymagał głębszej analizy. Nasuwa się bowiem pytanie, czemu dłużnik ma ponosić konsekwencje opóźnienia w uznaniu rachunku wierzyciela przez

dostawcę usług płatniczych wierzyciela. Tym bardziej reprezentowanie przez Habilitanta takiego poglądu może zastanawiać, skoro jednocześnie przyjął On w drugim artykule w Cyklu (poświęconym analizie przedawnienia roszczeń z rachunku bankowego), że wpis na rachunek ma charakter zdarzenia faktycznego, a nie oświadczenia woli banku. Habilitant nie dostrzega tych problemów mimo że ich wyjaśnienie leżało w zakresie problematyki objętej tytułem recenzowanej tu czwartej publikacji w Cyklu.

- 21.** Następną (piątą) publikacją w Cyklu jest artykuł z 2008 r. zatytułowany „Cywilnoprawne przepisy ograniczające wysokość oprocentowania umów o funkcji kredytowej”. Artykuł obejmuje problematykę wskazaną w tytule. Habilitant analizuje (s.13-16) nowo naówczas wprowadzoną do Kodeksu cywilnego (choć nie nową w prawie polskim w ujęciu historycznym) instytucję odsetek maksymalnych, w ślad za wcześniejszymi postulatami doktryny. W dalszej części publikacji (s. 17-19) analizowany jest zakaz anatocyzmu.
- 22.** Szósta publikacja w Cyklu zatytułowana jest „*Ochrona praw klientów instytucji finansowych*” (2008r.). Gdyby treść odpowiadała tytułowi, pozycja musiałaby liczyć najpewniej kilka tysięcy stron, zamiast kilkunastu. W rzeczywistości publikacja skupia się na drobnym wycinku tej problematyki, jaką są mechanizmy ochrony konsumenta w Ustawie o kredycie konsumenckim, takie jak wymóg formy pisemnej, ograniczenia reklamowe, obowiązki informacyjne. Nie wszystkie te zagadnienia mają ścisły związek z problematyką zobowiązania pieniężnego (na przykład przedkontraktowe i kontraktowe obowiązki informacyjne), a należą raczej do odrębnej problematyki ochrony konsumenta w transakcjach na rynku finansowym. Wątpliwości także budzi to, że publikacja z 2008 r., poświęcona kredytowi konsumenckiemu którego regulacja została implementowana do prawa polskiego ustawą z 2001r., opiera się w przeważającej mierze na źródłach (orzecznictwie i piśmiennictwie) pochodzących sprzed roku 2001 r. Jedyne nowsze źródło to podręcznik Z. Radwańskiego i A. Olejniczaka z 2005 r., wyrok TK z 2003 r. i artykuł A. Janiaka o przywilejach bankowych. Publikacja sprawia wrażenie jakby od chwili wejścia w życie polskiej Ustawy o kredycie konsumenckim w 2001 r. aż do roku 2008 r. (do chwili opublikowania recenzowanego artykułu) nie powstała w piśmiennictwie polskim żadna istotna pozycja poświęcona kredytowi konsumenckiemu i nie było wydane w tym zakresie żadne doniosłe orzecznictwo. W artykule jest też opisywana (cytowana) w szerszym zakresie dyrektywa 87/102/EWG, gdy tymczasem już w 2008 r., a więc w chwili publikacji artykułu, była już uchwalona kolejna dyrektywa unijna o kredycie konsumenckim. Prace nad nią i dyskusje trwały począwszy od początku XXI w., włączywszy w to upublicznienie w 2002 r. jej projektu (Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the harmonisation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning credit for consumers /* COM/2002/0443 final - COD 2002/0222 */). W publikacji z 2008 r. Autor opisał jedynie stosunkowo szeroko historyczne losy regulacji kredytu konsumenckiego, ale zupełnie nie uwzględnił analizy aktualnego piśmiennictwa i orzecznictwa, a także toczących się już w końcowej fazie prac nad uchwaleniem nowej dyrektywy unijnej. Ponieważ temat artykułu nie był zawężony do aspektów historycznych, więc ten zakres analizy był niewystarczający.
- 23.** Siódma publikacja w Cyklu zatytułowana jest „Ewolucja zasad rządzących zobowiązaniem pieniężnym” (2009r.). Publikacja ta jest w większości skopiowaniem poglądów wyrażonych we wcześniejszych publikacjach z Cyklu: pierwszej, trzeciej i czwartej (z czego czwarta jest dosłownym powieleniem fragmentów trzeciej). Ta publikacja nie poszerza więc zasadniczo zakresu przeprowadzonych badań w stosunku do już wyżej wskazanego zakresu. Natomiast nowym elementem jest omówienie zasady waloryzacji (s. 192-195).
- 24.** Kolejna (ósmą) publikacja w Cyklu nosi tytuł „*Konsekwencje niewykonania zobowiązania pieniężnego*” (zamieszczona w pracy zbiorowej „*Zaciąganie i wykonywanie zobowiązań. Materiały*

III Ogólnopolskiego Zjazdu Cywilistów Wrocław, 25–27.9.2008 r.”, Warszawa 2010). Wykorzystano w niej bardzo znaczne fragmenty wcześniejszego artykułu „*Cywilnoprawne przepisy ograniczające wysokość oprocentowania umów o funkcji kredytowej*” z 2008 r. Co do zakresu przeprowadzonych badań należy więc tu odpowiednio odesłać do uwag powyższych dotyczących wcześniejszego artykułu.

W części nowego oryginalnego tekstu tej publikacji Habilitant wskazuje, że zobowiązanie pieniężne najczęściej wygasa efektywnie wskutek terminowej zapłaty w walucie zgodnej z treścią zobowiązania. Habilitant nie analizuje jednak głębiej reguły zgodnie z którą w niektórych przypadkach należyte spełnienie świadczenia może nastąpić poprzez zapłatę dokonaną w innej walucie niż waluta zobowiązania (art. 358 § 1 k.c.). Wyjątki od tej zasady także wymagały (w którejś z publikacji w ramach Cyklu) pogłębionego badania. Brak takiej pogłębionej naukowej analizy, także w kontekście szczególnego przepisu jest odczuwalny dzisiaj w praktyce choćby w przypadku sporów tzw. frankowych i kredytów walutowych.

- 25.** W dziewiątej publikacji w Cyklu zatytułowanej „*Prawna problematyka płatności pieniądzem elektronicznym*” (2014r.) Autor zajmuje się w znacznej mierze kwestiami emisji pieniądza i rozważeniem, czy jest dopuszczalne wydawanie pieniądza elektronicznego w większej wysokości (ilości) niż środki wymieniane na ten pieniądz, a w konsekwencji czy wydawanie pieniądza elektronicznego może pełnić także funkcję kredytową. W rozważaniach adresowana jest także kwestia, czy i jak wysoki powinien obowiązywać limit dla przechowywania pieniądza elektronicznego. Jak to już wyżej wskazano, kwestie te są raczej zbliżone do zagadnień publicznoprawnych (polityki monetarnej i środków ostrożnościowych), niż problematyki cywilnoprawnej zobowiązań pieniężnych, którą Habilitant oznaczył jako temat Cyklu. W dalszej części Autor powiela z wcześniejszych publikacji rozważania poświęcone zasadom nominalizmu, waloryzacji i walutowości.
- 26.** W ostatniej publikacji w Cyklu pt. „*Problemy uregulowania kodeksowego zobowiązań pieniężnych*” Autor zapowiada rozważenie optymalnego kształtu regulacji normatywnej poświęconej zobowiązaniom pieniężnym. Rozważania koncentrują się jednak na powieleniu fragmentów wcześniejszych publikacji poświęconych omówieniu zasady nominalizmu, waloryzacji, walutowości, definicji pieniądza i instrumentów ograniczających lichwę. We wnioskach końcowych (s. 297-298) znalazło się krótkie stanowisko Autora wobec niektórych zgłaszanych propozycji nowej regulacji zobowiązań pieniężnych w ramach prac nad nowym kodeksem cywilnym.
- 27.** Skoro Autor dość szeroko zwraca uwagę w swoich badaniach na umowę kredytu, to brak jest w ramach Cyklu choćby analizy doniosłego praktycznie art. 69 ust. 3 Prawa bankowego dotyczącego szczególnych zasad spełniania świadczenia pieniężnego w walucie obcej wynikającej z umowy kredytu denominowany lub indeksowany do waluty innej niż waluta polska. Przepis ten został wprowadzony w 2011 r. a więc w okresie powstawania Cyklu. Pomimo to nie znalazł się w kręgu badań.
- 28.** Oprócz wyżej sygnalizowanych braków w zakresie przeprowadzonych badań, brak jest w nich choćby tak podstawowych kwestii jak zbadanie wpływu przepisów egzekucyjnych, upadłościowych i układowych na umarzenie zobowiązań pieniężnych. W stosunku prawnym w którym nie doszło do dobrowolnego spełnienia świadczenia, bardzo często następowało przymusowe spełnienie zobowiązania pieniężnego. Wówczas doniosłe stają się normy egzekucyjne, upadłościowe i układowe, modyfikujące niejednokrotnie ogólne zasady wynikające z kodeksu cywilnego. Na początku XXI w., gdy Autor rozpoczynał swój Cykl, częstokroć były to normy nie uwzględniające specyfiki zobowiązań pieniężnych wyrażonych w walutach obcych (na przykład problemu

zaspokajania przez komornika zobowiązań wyrażonych w walutach obcych). Interpretacja ich była wówczas jedynym środkiem zdolnym przewyciężyć liczne niedoskonałości i braki tamtej regulacji. Kwestii tych Autor nie objął swoimi badaniami. Są one już dzisiaj w znacznym zakresie doregulowane, choć nadal jednak wymagają analizy choćby w kontekście coraz to nowych sposobów spełniania zobowiązań pieniężnych.

29. W Cyklu poświęconym zobowiązaniom pieniężnym, jak i w poszczególnych artykułach dotyczących pieniądza elektronicznego, brak jest kompleksowego omówienia problemu emisji pieniądza elektronicznego, zagadnień powstających w związku z pojawieniem się różnorodnych stosunków prawnych przy jego emisji, jak również spełnienia świadczenia pieniężnego za pomocą pieniądza elektronicznego.
30. Całkowicie pominięto w analizie upublicznią już wówczas propozycję uregulowania zapłaty bezgotówkowej w tzw. krakowskim projekcie przepisów o wykonywaniu i skutkach naruszenia zobowiązania przygotowanym w ramach prac zespołów Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego.

V. Powielanie własnych utworów przekraczające zakres cytatu

31. Jak już było to sygnalizowane powyżej, Habilitant często kopiuje obszerne fragmenty własnych publikacji, wstawiając je *in extenso* do Jego późniejszych publikacji, bez zaznaczenia faktu kopiowania i bez podania źródła powielonego tekstu. Powielane dosłownie fragmenty znacznie przekraczają zakres cytatu, stanowiąc nie rzadko kilkadziesiąt procent objętości tekstu publikacji powielanej i także nie rzadko kilkadziesiąt procent objętości publikacji nowej, powstałej na skutek powielenia.
32. Zaledwie w dwóch ostatnich publikacjach w Cyklu (na dziesięć) zaznaczony jest fakt powoływania przez Autora swoich wcześniejszych poglądów, jednak i tak bez użycia cudzysłowu, który ujawniłby rzeczywisty obszerny zakres powielenia wcześniejszych utworów. Użycie cudzysłowu było konieczne w tych publikacjach, gdyż przywoływany jest nie tylko pogląd/wniosek, ale dosłownie zapożyczane są znaczne fragmenty rozważań. Zatem także użyte w dwóch ostatnich publikacjach w Cyklu przypisy, ujawniające oryginalne pochodzenie tekstu, także nie ujawniają skali kopiowania, sugerując że powoływane są jedynie wcześniej sformułowane wnioski, a nie (co miało rzeczywiście miejsce) kopiowane są bardzo obszerne fragmenty tekstu, czyniąc z niego w znacznej mierze kompilację wcześniejszych utworów.

Podając bardziej szczegółowo:

33. Artykuł czwarty w Cyklu pt „*Wykonywanie zobowiązań, których przedmiotem są formy pieniądza bezgotówkowego*” [w:] „*Najnowsze zmiany polskiego prawa prywatnego i publicznego a funkcjonowanie rynków finansowych*”, red. H. Cioch, W. Łączkowski, J. Skoczyła, M. Chajda, Rzeszów 2008, s. 25-35 jest dosłownym skopiowaniem (strony 26-33) znacznych części wyżej już omówionego artykułu „*Ewolucja form płatności – od pieniądza gotówkowego do elektronicznego*” (2006 r.) (stron 30-36), stanowiącej trzecią publikację wymienioną w Cyklu. Brak jest zaznaczonego/wzmiankowanego faktu powielenia.

Fragment w czwartej publikacji w Cyklu stanowiący dosłownie powielenie fragmentów trzeciej publikacji z Cyklu, wynosi około 90% objętości tej czwartej publikacji w Cyklu. Oryginalne są dwa akapity wstępu (s. 25) i podsumowanie (od strony 33). Czwarta publikacja w Cyklu nie może być więc uznana za nową oryginalną pracę. **Zakres skopiowania tekstu oceniam na 95%.**

34. Siódma publikacja w Cyklu zatytułowana jest „*Ewolucja zasad rządzących zobowiązaniem pieniężnym*” (2009r.). Publikacja ta jest kompilacją poglądów wyrażonych we wcześniejszych publikacjach z Cyklu: pierwszej, trzeciej i czwartej (z czego czwarta jest dosłownym powieleniem fragmentów trzeciej). Ponownie brak jest wzmianki o fakcie powielania wcześniejszych publikacji. Nieco bardziej szczegółowo wskazując, w artykule „*Ewolucja zasad rządzących zobowiązaniem pieniężnym*”:

- na stronie 183 (ostatnie zdanie) znajduje się powielenie wypowiedzi zawartych w publikacji trzeciej w Cyklu (s.30)
- począwszy od drugiego akapitu na stronie 183 następuje – aż do strony 185 powielenie tekstu z czwartej publikacji w Cyklu (s.25 i nast.), z wstawieniem na początku strony 184 jednego nowego zdania o charakterze wprowadzającym. Na stronie 185 wstawiono także jedno nowe zdanie („Najważniejsze znaczenie w praktyce obrotu posiada pieniądz bezgotówkowy wykorzystywany przede wszystkim w rozliczeniach pieniężnych bezgotówkowych”). Poza nim, aż do strony 190 następujący tekst jest dosłownym powieleniem praktycznie całej publikacji czwartej z Cyklu (która powiela fragmenty publikacji trzeciej).
- na stronie 191 i do połowy strony 192 tekst publikacji siódmej w Cyklu stanowi dosłowne powielenie strony 37/38 publikacji trzeciej w Cyklu, poza jednozdaniową nową wzmianką o wejściu w życie nowego brzmienia art. 358 k.c.
- W stosunku do wersji oryginalnej zmieniono moment rozpoczęcia akapitów.

Zakres skopiowania w artykule „*Ewolucja zasad rządzących zobowiązaniem pieniężnym*” (siódma publikacja z Cyklu) tekstu wcześniejszych publikacji (czwartej i trzeciej w Cyklu) oceniam na **około 75% tekstu**.

35. W publikacji ósmej w Cyklu, czyli artykule zatytułowanym „*Konsekwencje niewykonania zobowiązania pieniężnego*” (2010 r.) oryginalne rozważania Habilitanta pojawiają się na jej pierwszej (s.39) oraz częściowo drugiej i częściowo trzeciej stronie (s.40-41).

Strona 40 (druga strona publikacji) jest w znacznej większości dosłownym powieleniem fragmentu artykułu trzeciego w Cyklu pt. „*Ewolucja form płatności od pieniądza gotówkowego do pieniądza elektronicznego*” (s. 30, począwszy od słów „Pieniądza nie należy zawężać...”). Przy kopiowaniu niektóre zdania zostały pominięte. Zostały zmienione także miejsca rozpoczęcia akapitów. W stosunku do skopiowanego tekstu pojawiły się (na stronie 40) dwa nowe zdania, informujące czytelnika o uchwaleniu ustawy z 2002 r. o elektronicznych instrumentach płatniczych. Nie była ona bowiem uwzględniona w tekście z 2003r. Jednak wzmianka ta nie spowodowała istotnych zmian dalszego tekstu, powielonego już niemal w całości z wcześniejszych publikacji.

Od połowy strony 41 artykułu „*Konsekwencje niewykonania zobowiązania pieniężnego*” (od słów „Ustawodawca mając na względzie przewagę ekonomiczną kredytodawcy ...” powiela praktycznie całość wcześniejszego artykułu „*Cywilnoprawne przepisy ograniczające wysokość oprocentowania umów o funkcji kredytowej*”, począwszy od jego pierwszych stron (s. 7-8 tego artykułu), z tym że zostaje zmieniona kolejność kopiowanych fragmentów. Na stronach 42-43 artykułu „*Konsekwencje niewykonania zobowiązania pieniężnego*” skopiowany jest fragment artykułu „*Cywilnoprawne przepisy ograniczające wysokość oprocentowania umów o funkcji kredytowej*” znajdujący się na stronach 17-19 wcześniejszego artykułu „*Cywilnoprawne przepisy ograniczające wysokość oprocentowania umów o funkcji kredytowej*”. Natomiast na stronach 43-48 (począwszy od słów na stronie 43 „Zjawisko to zwane lichwą...”) tekst stanowi kopię artykułu Habilitanta „*Cywilnoprawne przepisy ograniczające wysokość oprocentowania umów o funkcji kredytowej*” ze stron 8-15.

Zakres skopiowanego dosłownie tekstu artykułu „*Konsekwencje niewykonania zobowiązania pieniężnego*” (2010r.) z wcześniejszych publikacji Habilitanta (objętych Cyklem) oceniam na **około 90%**.

36. W dziewiątej publikacji w Cyklu zatytułowanej „*Prawna problematyka płatności pieniądzem elektronicznym*” (2014r.) Habilitant w pierwszej części powiela swoje wczesne teksty. Czyni to częściowo w dosłowny sposób, częściowo przekształcając je językowo, bez zmiany merytorycznego zakresu i sensu. Kopiowanie znacznych fragmentów wcześniejszych tekstów następuje w tej publikacji w sposób wrywkowy (czyniąc nowy tekst w znaczącej części kompilacją fragmentów wcześniejszych utworów), przedstawiając także kolejność wykorzystywanych fragmentów i w odmiennych miejscach umieszczając akapity (por. s.10 oraz 12 artykułu „*Prawna problematyka płatności pieniądzem elektronicznym*” z 2014 r. a strona 33 i 34 artykułu „*Ewolucja form płatności od pieniądza gotówkowego do pieniądza elektronicznego*” z roku 2006 r.). Druga część artykułu „*Prawna problematyka płatności pieniądzem elektronicznym*” (od strony 15, począwszy od słów „Zasad nominalizmu uregulowana jest w art. 385` § 1 k.c., ...” do strony 20 jest prawie dosłownym powieleniem znacznego fragmentu wcześniejszego artykułu „*Ewolucja zasad rządzących zobowiązaniem pieniężnym*” (począwszy od strony 191 tego artykułu do strony 195). Zmienione zostały miejsca rozpoczęcia akapitów, dodanych zostało kilka nowych zdań nie wprowadzających żadnych nowych istotnych zagadnień.

Autor po raz pierwszy w tym tekście powołuje się na swoje wcześniejsze publikacje, lecz czyni to w sposób bardzo mocno niekompletny i nie oddający bardzo szerokiego zakresu tych powołań (powieleń).

Zakres skopiowanych dosłownie lub prawie dosłownie fragmentów z wcześniejszych publikacji Habilitanta oceniam na około 70%.

37. Ostatnia publikacja w Cyklu pt „*Problemy uregulowania kodeksowego zobowiązań pieniężnych*” stanowi w większości powielenie znacznych fragmentów wcześniejszych publikacji poświęconych omówieniu zasady nominalizmu, waloryzacji, walutowości, definicji pieniądza i instrumentów ograniczających lichwę. Nowy tekst znajduje się praktycznie jedynie we wstępie i w części końcowej (s. 297-298), a w bardzo wąskim zakresie w środku tekstu.

Podając bardziej szczegółowo:

Tekst artykułu „*Problemy uregulowania kodeksowego zobowiązań pieniężnych*” począwszy od strony 288 (od słów „W doktrynie wyróżnia się trzy podstawowe zasady rządzące świadczeniami pieniężnymi...” do strony 289, do słów „...ciągnym zmianom”.) stanowi dosłowne powielenie fragmentu wcześniejszego artykułu „*Ewolucja zasad rządzących zobowiązaniem pieniężnym*” (s. 191-192). Następnie w artykule „*Problemy uregulowania kodeksowego zobowiązań pieniężnych*” skopiowane jest jedno zdanie ze strony 192 artykułu „*Ewolucja zasad rządzących zobowiązaniem pieniężnym*”, a w dalszej części na stronach 289 (od słów „Bezwzględne stosowanie zasady nominalizmu...”) do strony 291 skopiowany jest większy fragment tego artykułu „*Ewolucja zasad rządzących zobowiązaniem pieniężnym*” (s. 193-195) do słów „ ... o charakterze socjalnym”. We fragmencie tym usunięto jedynie nieliczne zdania z kopiowanego fragmentu.

W dalszej części ostatniego w Cyklu artykułu „*Problemy uregulowania kodeksowego zobowiązań pieniężnych*”, począwszy od połowy strony 291 do początku strony 294, skopiowany został artykuł „*Ewolucja zasad rządzących zobowiązaniem pieniężnym*” (s. 194-185). Autor powołuje się na ten wcześniejszy artykuł, ale to powołanie nie obrazuje rzeczywistego zakresu skopiowania wcześniejszego tekstu. W skopiowanym tekście usunięto jedno zdanie, wyrażenie „wariant argentyński” zamieniono na „wariant kryzysów gospodarczych podobnych do kryzysów w Ameryce Południowej”. W środek skopiowanego tekstu wstawiono jednak także półstronnicowy nowy tekst (s. 292, od słów „Jednakże jako pieniądzy” do słów „ a nie kodeksu cywilnego”). W dalszej kolejności, w artykule „*Problemy uregulowania kodeksowego zobowiązań pieniężnych*” cały tekst na stronie 295 jest powieleniem fragmentu artykułu Habilitanta „*Konsekwencje niewykonania zobowiązania pieniężnego*” (s. 47), jak i zarazem artykułu „*Cywilnoprawne przepisy ograniczające wysokość oprocentowania umów o funkcji kredytowej*” (s. 15). W tym ostatnim (a zarazem pierwszym chronologicznie) artykule zaznaczone jest jednak cudze autorstwo poglądu (A.Rapala),

zgodnie z którym przepisy o odsetkach maksymalnych stosuje się do ustalonych czynnością prawną odsetek kapitałowych, jak i za opóźnienie, podczas gdy przy powielaniu tego fragmentu w kolejnych publikacjach, to cudze autorstwo jest usunięte. Podobnie rzecz się ma przy powoływaniu poglądu, iż wprowadzenie przepisów antylichwiarskich z dniem 20 lutego 2006 r. pozwala na tańszą niż sądowa kontrolę nad stosunkami kredytowymi. Autorstwo tego poglądu przypisywane jest w artykule „*Cywilnoprawne przepisy ograniczające wysokość oprocentowania umów o funkcji kredytowej*” (s. 14, przypis 27) M. Lemkowskiemu, podczas gdy przy przedstawianiu tego stanowiska w ostatniej publikacji w Cyklu „*Problemy uregulowania kodeksowego zobowiązań pieniężnych*”(s.295 in fine) to powołanie cudzego autorstwa usunięto.

Zakres powielenia w artykule „*Problemy uregulowania kodeksowego zobowiązań pieniężnych*” wcześniejszych publikacji objętych Cyklem **ocenił na około 80%**.

- 38.** Niezależnie od tego, że część publikacji w Cyklu jest bardzo szerokim powieleniem wcześniejszych publikacji z tego Cyklu (co wyżej wskazano), to dodatkowo **dwie ostatnie publikacje w Cyklu są także jednocześnie powieleniem** (bez zmian lub z niewielkimi zmianami) **monografii Habilitanta** „*Zobowiązania pieniężne na tle przemian polskiego prawa prywatnego*”, Toruń **2014** (ss. 188), która nie została objęta Cyklem a została opublikowana równocześnie lub jeszcze przed publikacją dwóch ostatnich artykułów objętych Cyklem:

Podając dokładniej:

- w artykule „*Problematyka płatności pieniądzem elektronicznym*” (Wrocławskie Studia Sądowe 2014, nr 4) wykorzystano fragmenty ze stron 26-35 monografii (w podrozdziale pierwszym artykułu „*Ewolucja definicji pieniądza elektronicznego i jego rodzaje*”) oraz fragmenty ze stron 130 – 135 monografii (w podrozdziale drugim artykułu „*Zasady rządzące płatnością pieniądzem elektronicznym*”),
- w artykule „*Problemy uregulowania kodeksowego zobowiązań pieniężnych*” ([w:] „*50 lat kodeksu cywilnego. Perspektywy rekodyfikacji*”, Warszawa 2015) – wykorzystano fragmenty ze stron 130 – 131 i 133 – 135 monografii (w podrozdziale drugim tego artykułu), ze stron 24 – 26 monografii (w podrozdziale trzecim tego artykułu), ze stron 167 – 168 monografii (w podrozdziale czwartym tego artykułu).

- 39.** Biorąc pod uwagę powyższe, **zakres łącznego oryginalnego tekstu w publikacjach objętych Cyklem ocenił jedynie na około 50%** (z czego jeszcze część stanowi wstępy i zakończenia do tekstu nieoryginalnego), pozostały zaś tekst jest dosłownym lub znaczącym zapożyczeniem wcześniejszych publikacji Habilitanta.

- 40.** Metodę powielania publikacji, najczęściej bez ich uaktualnienia (łącznie ze źródłami) i bez ujawnienia faktu powielania, Habilitant stosuje także w znacznym zakresie w publikacjach poza Cyklem, co powoduje znaczące trudności z zakresem oceny jego pozostałego dorobku naukowego (por. uwagi niżej).

VI. Ocena merytoryczna Cyklu

- 41.** W swoich publikacjach Habilitant formułuje własną definicję pieniądza elektronicznego. Jest ona jedynie bardzo krótko (kilkudzaniowo) przedstawiona w pierwszej publikacji w Cyklu „*Kredytowanie przy pomocy kart kredytowych*” na stronie 338.

Zdaniem Autora:

„Pieniądz elektroniczny w znaczeniu jakiego będę tutaj używał, polega na karcie z wmontowanym do niej mikroprocesorem, na którego pamięci niejako załadowana jest określona kwota pieniędzy za którą posiadacz takiej karty może dokonywać płatności. Każda transakcja powoduje zmniejszenie kwoty w pamięci mikroprocesora i po pewnym czasie, gdy cała kwota zostanie „wydana”, pamięć takiej karty musi zostać „doładowana”.

Definicja ta zostaje przyjęta i powielona w publikacji trzeciej Cyklu (*„Ewolucja form płatności – od pieniądza gotówkowego do elektronicznego”*, 2006 r., strona 35), publikacji czwartej Cyklu (*„Wykonywanie zobowiązań, których przedmiotem są formy pieniądza bezgotówkowego”*, 2008 r., strona 31) oraz w publikacji dziewiątej Cyklu (*„Prawna problematyka płatności pieniądzem elektronicznym”*, 2014 r., s. 12).

Habilitant przyjmuje powyższą definicję za właściwą dla swoich badań poprzez niemal kilkanaście lat, pomimo tego że w czasie publikacji poszczególnych kolejnych artykułów obowiązywała już definicja legalna tego pojęcia najpierw w Prawie Bankowym i Ustawie z 2002 r. o elektronicznych instrumentach płatniczych, a następnie w Ustawie o usługach płatniczych. Definicja Habilitanta jest mocno nieprecyzyjna, obejmując tym pojęciem znacznie szerszy zakres desygnatów, niż to powszechnie obejmuje się pojęciem pieniądza elektronicznego (najpierw w stanie prawnym, gdy takiej definicji nie było, a następnie w zmieniających się stanach prawnych, gdy taka definicja już obowiązuje).

Własna definicja Autora pomija po pierwsze wymóg definicyjny, iż pieniądz elektroniczny jest wydawany w zamian za inne środki pieniężne wymieniane na postać elektroniczną. Ponadto Habilitant utożsamia pieniądz elektroniczny z kartą z mikroprocesorem, na której zapisywane są określone dane, co nie wydaje się trafne. Cecha karty, zgodnie z którą jej posiadacz „może za nią dokonywać płatności” jest także niezwykle nieprecyzyjna. Definicja ta nie przesądza przykładowo, iż chodzi tu o konieczność możliwości dokonywania płatności także wobec innych podmiotów niż wydawca tego środka. Jeżeli bowiem płatności jakąś kartą mogą następować wyłącznie wobec jej wydawcy, to nie mamy do czynienia z pieniądzem elektronicznym. Ta kwestia ma w istotne znaczenie, gdyż w praktyce szeroko funkcjonowały i funkcjonują różnorakie karty/vouchery, którymi można dokonywać płatności wobec ich wystawcy (np. w sieciach sklepów, na sieciowych stacjach benzynowych czy tokeny emitowane przez platformy internetowe). Formułowanie zatem definicji pieniądza elektronicznego obejmującej tego typu „karty” prowadzi może prowadzić do niewłaściwych wniosków.

Ponadto ograniczenie nośnika pieniądza elektronicznego do karty z mikroprocesorem także nie znajduje uzasadnienia. Ograniczałaby ona stale postępujący technologiczny rozwój nośników tego pieniądza, wykluczając choćby jego współcześnie rozważaną przez banki centralne formę pozbawioną już wszelkiej fizykalności (karty), jaką są zapisy w rozproszonym rejestrze w technologii DLT (której najszerzej znaną postacią jest blockchain).

Jak już wyżej wskazano, Autor nie skonfrontował poprawności swojej własnej definicji „pieniądza elektronicznego” sformułowanej w stanie prawnym jeszcze sprzed wejścia w życie legalnej definicji „pieniądza elektronicznego” (2001r.) w późniejszych stanach prawnych, w których później powołuje ją jako przyjmowaną przez siebie na potrzeby rozważań zawartych w poszczególnych artykułach (2006, 2008, 2014).

- 42.** Publikacje w Cyklu nie wyjaśniają wystarczająco na czym polega różnica między kreacją pieniądza elektronicznego z kredytu w porównaniu do kreacji pieniądza bezgotówkowego, a samo odróżnienie pieniądza elektronicznego i bezgotówkowego nie zostało wyczerpująco przedstawione. Zawarty opis, przewijający się przez publikacje w Cyklu, stanowi głównie opis techniczny/technologiczny, a nie analizę zagadnień prawnych.

- 43.** Jak już wskazano, drugi artykuł w Cyklu, poświęcony przedawnieniu roszczeń z umowy rachunku bankowego, prezentuje generalnie dobry poziom analizy naukowej, choć nie jest to problematyka stricte poświęcona zobowiązaniom pieniężnym.

Habilitant odrzuca w tej publikacji możliwość oparcia roszczeń posiadacza rachunku wobec banku na podstawie deliktowej. Stanowisko to nie zostało zresztą głębiej uzasadnione. Tymczasem możliwe są do pomyślenia, a i zdarzały się w praktyce, nieuczciwe zachowania pracowników banku, polegające na umyślnym „przywłaszczeniu” (przypisaniu) sobie środków, które powinny być zapisane na rachunku klienta, czy udzieleniu celowo nierzetelnej porady inwestycyjnej, przysparzającej korzyści danemu pracownikowi, ale nie klientowi. Nie jest więc jasne dlaczego podstawa deliktowa miałyby być w stosunkach bank-klient odrzucona. Autor tego stanowiska nie uzasadnia.

- 44.** W artykule pt. *Ewolucja form płatności od pieniądza gotówkowego do pieniądza elektronicznego* (2006 r.) omówione zostały zasady nominalizmu, waloryzacji i walutowości. Artykuł sprowadza się w znaczącej większości do przedstawienia już wcześniej prezentowanych poglądów i przyłączenia się przez Habilitanta do jednego lub drugiego stanowiska, bez głębszego własnego wkładu argumentacyjnego.

- 45.** Wątpliwą jest teza zawarta w wyżej wymienionym artykule (s. 40), że w sytuacji gdy stosunek zobowiązaniowy podlega na podstawie prawa prywatnego międzynarodowego prawu obcemu, stosuje się wówczas przepisy dewizowe tego państwa obcego, którego prawo jest właściwe. W mojej ocenie przepisy dewizowe są, a przynajmniej mogą być, normami wymuszającymi swoje zastosowanie na terenie RP, bez względu na prawo prywatne właściwe dla zobowiązania. Nie sposób jednak tego przesądzać z góry, bez analizy konkretnej normy prawa dewizowego.

Słusznie Autor stwierdza, za wieloma innymi, że zobowiązania wyrażone w walucie obcej są zobowiązaniami pieniężnymi.

- 46.** W omawianym artykule *„Ewolucja form płatności od pieniądza gotówkowego do pieniądza elektronicznego”* nietrafnie Autor wzmiankuje, iż instytucje kredytowe (a więc i banki) mogą udzielać kredytów w walutach obcych po uzyskaniu zezwolenia dewizowego (s. 38/39). W ustawie Prawo Dewizowe z 2002 r. obowiązywało bowiem (także w 2006 r., gdy powstawał artykuł) generalne zezwolenie dewizowe dla banków. Wyłączało ono wobec banków obowiązek uzyskiwania indywidualnych zezwoleń dewizowych na zaciąganie zobowiązań wyrażonych w walutach obcych w tych wyjątkowych przypadkach, w których było to jeszcze generalnie wymagane (art. 3 ust. 3 ustawy Prawo Dewizowe).

- 47.** W czwartej publikacji w Cyklu, pt. *„ Wykonywanie zobowiązań, których przedmiotem są formy pieniądza bezgotówkowego”* [w:] *„Najnowsze zmiany polskiego prawa prywatnego i publicznego a funkcjonowanie rynków finansowych”* (2008 r.) Autor zamieszcza w około 95 dosłowne kopie wcześniejszych swoich publikacji. W małym jednak zakresie (krótki wstęp i także podsumowanie) tekst ten jest oryginalny. We wstępie (s. 25) Autor stwierdza, iż „Przy wykonywaniu zobowiązania pieniężnego pieniądzem gotówkowym chodzi o przeniesienie na wierzyciela posiadania banknotów i monet o łącznej sumie równej wysokości wierzytelności pieniężnej”. Brak jest jakiegokolwiek rozwinięcia czy uzasadnienia tego twierdzenia. Nie wydaje się być zaś ono trafne. W przypadku płatności gotówkowej chodzi także o przeniesienie własności pieniądza gotówkowego, a nie jedynie przeniesienie jego posiadania.

48. Na wyróżnienie zasługuje kolejna (piąta) publikacja w Cyklu zatytułowaną „*Cywilnoprawne przepisy ograniczające wysokość oprocentowania umów o funkcji kredytowej*” (2008 r.). Habilitant przychyliła się w niej do pozytywnej oceny (prezentowanej w doktrynie) wprowadzonej do Kodeksu Cywilnego instytucji odsetek maksymalnych (s.14). Akceptuje on także pogląd wcześniej już wyrażony w piśmiennictwie o zasadności stosowania przepisów o odsetkach maksymalnych zarówno do odsetek kapitałowych, jak i za opóźnienie. Opowiedzenie się za tym poglądem należy docenić, jako że nie był on wówczas powszechnie akceptowany i oczywisty. Autor nie prezentuje jednak w analizowanym zakresie nowej własnej argumentacji, ograniczając się do przywołania argumentów obecnych w dyskusji już wcześniej.

W dalszej części publikacji (s. 17-19) przedstawiony i analizowany jest zakaz anatocyzmu.

49. W kolejnej (szóstej) publikacji w Cyklu pt „*Ochrona praw klientów instytucji finansowych*” (2008r.) Habilitant, jak już wskazano to wyżej, skupia się na przedstawieniu aspektu historycznego rozwoju regulacji kredytu konsumenckiego, a nie na bieżącym stanie tej regulacji, piśmiennictwa i powstałego orzecznictwa. Cytując szeroko dyrektywę unijną 87/102/EWG, nawet nie wspomina On o nowej unijnej dyrektywie 2008/43/WE w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylająca dyrektywę Rady 87/102/EWG, uchwalonej w roku publikacji recenzowanego artykułu, mimo że prace i dyskusje nad nią trwały od początku XXI i były publicznie dostępne. Analizy dokonane w artykule (mające już w chwili jego publikacji znaczenie raczej historyczne) nie są pogłębione.

Autor opowiedział się w tym artykule za utrzymaniem bankowych tytułów egzekucyjnych. Jak już dzisiaj wiadomo, ten postulat został ostatecznie negatywnie zweryfikowany przez Trybunał Konstytucyjny, który w 2015 r. orzekł o braku zgodności z Konstytucją bankowych tytułów egzekucyjnych.

Poważne zastrzeżenia wzbudzać może zaprezentowany w tej publikacji pogląd Autora, iż konsument-kredytobiorca, który podpisał umowę bez zapoznania się z jej postanowieniami nie zasługuje na ochronę, gdyby następnie podnosił on, iż zawarł umowę dla siebie niekorzystną i chciał z tego powodu „odstąpić”:

„Z resztą częstym niestety zjawiskiem w obrocie cywilnoprawnym jest fakt podpisywania umów bez zapoznawania się z jej postanowieniami. Konsument – kredytobiorca, który nie dochowuje nawet najmniejszej staranności przy kontraktowaniu, nie zasługuje też na ochronę ze strony prawa cywilnego, gdyby następnie podnosił on, iż zawarł umowę dla siebie niekorzystną i chciał z tego powodu od niej odstąpić (...). W powyższej sytuacji strona takiej umowy nie może z reguły odmówić jej wykonania, powołując się na fakt, że została pokrzywdzona.”¹

Autor wskazuje dalej, iż wyjątki od tej zasady wprowadzają przepisy kodeksu cywilnego o wadach oświadczenia woli, które Habilitant przedstawia w publikacji.

Jakkolwiek Habilitant ma swobodę konstruowania własnych poglądów, to jednak budzi zastrzeżenia formułowanie powyższych twierdzeń bez uwzględnienia faktu obowiązywania art. 384 i nast. k.c., jak i dyrektywy unijnej 93/13 o nieuczciwych warunkach umownych, do których Autor nie odnosi się. Poglądy formułowane bez uwzględnienia i analizy wszystkich relewantnych regulacji prawnej są wadliwe już także z metodologicznego punktu widzenia.

---

¹ Zachowana oryginalna pisownia i interpunkcja publikacji, co dotyczy także innych zamieszczonych w niniejszej recenzji cytatów.

50. Siódma publikacja w Cyklu (*„Ewolucja zasad rządzących zobowiązaniem pieniężnym”*) stanowi, jak wskazano, w większości dosłowne powielenie poglądów wyrażonych we wcześniejszych publikacjach. Dlatego należy odesłać do recenzji poglądów tam wyrażonych.

Habilitant podkreśla w tekście tego artykułu, że „przedmiot niniejszej rozprawy są właśnie ograniczenia ustawowe związane z kredytami bankowymi”. Jest to deklaracja sprzeczna z tytułem publikacji, gdyż zgodnie z nim przedmiotem badań miały być zasady rządzące zobowiązaniem pieniężnym, a nie ograniczenia ustawowe związane z kredytami bankowymi. Powoduje to, że nie jest ostatecznie jasne jaki jest przedmiot badań w tym artykule. Zestawione w tej publikacji problemy są dobrane chaotycznie.

Nowym merytorycznie zagadnieniem jest omówienie zasady waloryzacji (s. 192-193). Po jej bardzo ogólnym opisanu Habilitant stwierdza, że nie będzie głębiej analizował szerzej waloryzacji sądowej i waloryzacji umownej przez wskazanie w umowie innego niż pieniądz miernika wartości, gdyż są one rzadko stosowane w bankowości. Natomiast poświęcając waloryzacji umownej do waluty obcej jedno zdanie, Autor stwierdza jedynie, że zabieg taki nie stanowi naruszenia zasady walutowości. Był to pogląd szerzej już wówczas reprezentowany. Nie kwestionując tego (trafnego) stanowiska, trzeba wskazać, że waloryzacja do waluty obcej rodzi wiele wątpliwości w orzecznictwie i piśmiennictwie, które dzisiaj są praktycznie doniosłe choćby w związku ze sporami dotyczącymi kredytów indeksowanych i denominowanych. Autor jednak nie dostrzega tych wszystkich problemów.

W dalszej części artykułu (s. 194-195) porusza on problematykę walutowości wskazując, że nie należało nowelizować art. 358 „gdyż rynek finansowy mógł różnie zareagować na wprowadzone zmiany”. Autor przyznał jednak, że jego obawy nie potwierdziły się. Autor pozytywnie ocenił fakt uregulowania w Kodeksie Cywilnym waluty wykonania zobowiązania, dotąd rozstrzygany przez normy prawa dewizowego, gdyż na akceptację zasługuje fakt regulacji tych kwestii jednym akcie. Rozważania zamieszczone na końcu artykułu są trafne, choć są tak pobieżne nie wnoszą znaczącego wkładu w rozwój wiedzy o zobowiązaniach pieniężnych. Autor jedynie zapowiada ich rozwinięcie w przyszłej rozprawie habilitacyjnej (s. 196).

51. Nie wydaje się zasadne stanowisko wyrażone przez Autora w podsumowaniu artykułu *„Ewolucja zasad rządzących zobowiązaniem pieniężnym”* (s. 196 – siódma publikacja w Cyklu), iż *„ostateczny kształt polskich przepisów dotyczących zasad rządzących zobowiązaniem pieniężnym zostanie ustalony dopiero po zrealizowaniu zobowiązań preakcesyjnych i wprowadzeniu w naszym kraju wspólnej waluty euro”*. Tożsame stanowisko Autor wyraża w artykule (ósmym w Cyklu) *„Konsekwencje niewykonania zobowiązania pieniężnego”* (s. 39).

Wprowadzenie waluty Euro, o ile w ogóle nastąpi, nie przeszkadza i nie wyklucza wypracowania optymalnych abstrakcyjnych zasad rządzących zobowiązaniem pieniężnym, niezależnych od rodzaju waluty. Proces kształtowania regulacji zobowiązań pieniężnych, ze względu na ustawiczny rozwój technologiczny sposobów płatności, powinien podlegać ciągłej weryfikacji i dyskusji i rozwojowi, niezależnemu od jednorazowego zdarzenia jakim ewentualnie byłoby wprowadzenie waluty Euro. Oczywiście rację ma Autor jeżeli wyraża on przekonanie, że przyjęcie Euro spowodowałoby konieczność uchwalenia odpowiednich szczególnych przepisów przejściowych dla przeprowadzenia tego procesu. Aczkolwiek jednocześnie Autor nie sformułował żadnych postulatów dotyczących powinnoś brzmiących takich przepisów, bez których – zdaniem Autora – proces kształtowania regulacji zobowiązań pieniężnych nie jest ukończony. Jak się wydaje, głównym problemem według Autora jest fakt, iż Kodeks cywilny posługuje się pojęciem „waluty polskiej”. Tymczasem nie ma przeszkód aby inna ustawa, wprowadzająca Euro, jak również Prawo Dewizowe, wprowadziło normę zgodnie z którą walutą polską od określonej chwili byłoby Euro. Nie wymaga to ingerencji w cywilnoprawne zasady spełnienia i wykonywania zobowiązań pieniężnych.

52. W artykule *„Konsekwencje niewykonania zobowiązania pieniężnego”* (ósma publikacja w Cyklu) Habilitant definiuje niewykonanie zobowiązania pieniężnego jako stan, w którym „dłużnik nie zapłacił wymaganej treścią stosunku cywilnoprawnego sumy na rzecz wierzyciela, lub też zaoferowana suma opiewała na inną walutę niż ta, która wynikała z treści zobowiązania, a wierzyciel odmówił przyjęcia zaoferowanego przez dłużnika świadczenia” (s.39).

W powyższym przypadku Habilitant pomija obowiązywanie przepisu Kodeksu Cywilnego, z którego wynika, że specyfiką zobowiązania pieniężnego wyrażonego w walucie obcej jest, co do zasady, uprawnienie do jego wykonania w innej walucie niż waluta zobowiązania, a mianowicie w walucie polskiej. Było już wyżej wskazane, że Habilitant nie dostrzega i nie analizuje tej kwestii.

Stwierdzenie, iż niewykonanie zobowiązania pieniężnego ma miejsce w sytuacji w której „dłużnik nie zapłacił wymaganej treścią stosunku cywilnoprawnego sumy na rzecz wierzyciela” oznacza brak rozróżniania stanu niewykonania zobowiązania pieniężnego od opóźnienia w zapłacie. Habilitant nie dostrzega tej ważkiej różnicy, której konsekwencją są chociażby różne podstawy i zakres odpowiedzialności. Rzutuje to w konsekwencji także na brak analizy (ewentualnych) różnic pomiędzy roszczeniem o zapłatę stanowiącym roszczenie o wykonanie zobowiązania zgodnie z jego treścią, a roszczeniem o zapłatę, w którym zapłata stanowi odszkodowanie. Brak dostrzeżenia tej kwestii już wyjściowo, przy definiowaniu stanu niewykonania zobowiązania, prowadzi do braku wiarygodności wyników analizy uzyskanych w dalszej części artykułu. Gdyby nawet Autor celowo i przemyślanie postawił powyższą (dyskusyjną) tezę, to tezy tej jednak nie uzasadnił. Trzeba skonstatować, że teza ta ostatecznie i tak nie wpłynęła na wyniki badań Autora w zakresie objętym tytułem publikacji (*„Konsekwencje niewykonania zobowiązania pieniężnego”*) gdyż i tak w jej ramach, po zdefiniowaniu w powyższy sposób niewykonania zobowiązania, Habilitant skupia się w przeważającej mierze na powieleniu fragmentów swoich wcześniejszych utworów, w których pojawiają się już wyżej omówione zagadnienia dotyczące emisji pieniądza elektronicznego (s.40), zakazu anatocyzmu (s.42-43) i odsetek maksymalnych (s. 43-48 [koniec artykułu]).

Nowe oryginalne treści pojawiają się jedynie na stronie 39 (wstęp) i stronie 41. Przedstawione tam rozważania Habilitanta nie budzą (poza wyżej wskazaną kwestią) poważniejszych wątpliwości. Jednak dokonana analiza jest pobieżna, sprowadzająca się do wskazania kwestii dość oczywistych, takich jak uprawnienie do naliczania odsetek niezależne od przyczyn braku zapłaty oraz możliwość posługiwania się osobami trzecimi przy dokonywaniu zapłaty. Można mieć jedynie wątpliwości co do bardzo zgeneralizowanego twierdzenia (s. 41), iż jeżeli dłużnik posługuje się osobami trzecimi przy wykonywaniu zobowiązania pieniężnego, na przykład bankiem, to odpowiada względem wierzyciela za działania i zaniechania tych osób jak za własne. Doktryna i orzecznictwo już dość dawno dokonały w tym zakresie istotnego zróżnicowania odpowiedzialności dłużnika, w zależności od tego czy przyczyną braku środków dostępnych na rachunku wierzyciela jest bank dłużnika, instytucja pośrednicząca lub inna osoba biorca udział w procesie płatności, czy bank wierzyciela. Habilitant ma zawsze swobodę odmowy podzielenia tego poglądu, lecz musiałby takie swoje stanowisko uzasadnić. Jednak wydaje się, że Habilitant nie dostrzegł tego problemu i konieczności sformułowania propozycji jego rozwiązania.

53. W dziewiątej publikacji w Cyklu zatytułowanej *„Prawna problematyka płatności pieniądzem elektronicznym”* (2014r.), w zakresie poruszonych w niej kwestii cywilnoprawnych, Autor ponownie analizuje zasady nominalizmu, waloryzacji i walutowości. Ponieważ są to rozważania powielające w tym zakresie wcześniejsze publikacje, zatem należy w tym zakresie odesłać do powyżej już przedstawionych uwag.

W pierwszej części tego artykułu rozważania koncentrują się na emisji pieniądza elektronicznego i możliwości wydawania pieniądza elektronicznego w wysokości większej niż wysokość środków pieniężnych wymienianych na tę formę pieniądza. We wcześniejszych artykułach Habilitant

konsekwentnie reprezentował stanowisko, że dopuszczalne jest wydawanie pieniądza elektronicznego w wyższej wysokości niż ilość wymienianych nań środków, a więc konstrukcja pieniądza elektronicznego może służyć także celom kredytowym. Pewną modyfikacją stanowiska Habilitanta (w stosunku do Jego wcześniejszych publikacji) jest wskazanie przez niego, że w stanie prawnym uwzględniającym ustawę o usługach płatniczych z 2011 r. „[k]onstrukcja pieniądza elektronicznego może obecnie ewentualnie służyć także celom kredytowym” (we wcześniejszych publikacjach Habilitanta, w tym stanowisku nie było używane słowo „ewentualnie”). Habilitant zauważa bowiem że „prawo Unii Europejskiej i zalecenia Europejskiego Banku Centralnego akcentują wydawanie w stosunku 1:1”. Jednak ten dostrzeżony tu problem (różnicy pomiędzy stanowiskiem Habilitanta, a stanowiskiem prawa unijnego) pozostawia On bez żadnego komentarza nierozwiązanym. Nie wiadomo więc co to w istocie znaczy, że konstrukcja pieniądza elektronicznego może „ewentualnie”, czy też – jak pisze w innym miejscu – „teoretycznie” służyć celom kredytowym, gdy jednocześnie – jak On wskazuje - zdaje się wykluczać to prawo UE.

Przy analizie tego zagadnienia, stanowiącego jeden z głównych wątków Cyklu, nie zostały dostrzeżone i przeanalizowane obowiązujące już wówczas (od 2013 r.) przepisy dotyczące udzielania kredytu przez instytucje pieniądza elektronicznego (zob. art. 132j ust. 3 ustawy o usługach płatniczych, stanowiący implementację art. 6 ust. 1 dyrektywy nr 2009/110 w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje pieniądza elektronicznego oraz nadzoru ostrożnościowego nad ich działalnością). Przepisy te dopuszczają udzielanie kredytu płatniczego na okres nie dłuższy niż 12 miesięcy, ale zakazują udzielania kredytów ze środków otrzymanych w zamian za pieniądź elektroniczny i przechowywanych zgodnie z art. 7 ust. 1 tej dyrektywy.

- 54.** Jak wyżej wskazano, oryginalne badania Habilitanta zawarte w ostatniej, dziesiątej publikacji w Cyklu pt. „*Problemy uregulowania kodeksowego zobowiązań pieniężnych*” są stosunkowo niewielkie i tylko im poświęcone są dalsze uwagi.

Stanowisko zgodnie z którym Bitcoin nie jest pieniądzem (s. 292) jest dzisiaj powszechnie uznawane, choć trzeba docenić wyrażenie go już w tak wczesnym okresie (2015 r.). Poważne za to wątpliwości wzbudza sposób odpowiedzi Habilitanta na pytanie, czym w takim razie jest Bitcoin. Poglądy są w tym zakresie różne i można zajmować w tym zakresie zróżnicowane stanowiska, lecz powinny one być każdorazowo jakoś uzasadnione. Tymczasem stanowisko zaprezentowane przez Habilitanta nie spełnia tego wymogu. Określając cechy płatności Bitcoinem Habilitant wykorzystuje pojęcia niedookreślone i nieprecyzyjne, nie tłumacząc sensu w którym ich używa, co powoduje że stanowisko to nikłą użyteczność:

„[T]ego typu jednostki mogą spełniać funkcje tradycyjnych pieniędzy gotówkowych czy bezgotówkowych, takie jak ograniczona funkcja płatnicza, ale jest to związane jedynie z relacjami *inter partes* i nie może wywoływać skutków *erga omnes*. Można je na razie traktować jako *sui generis* prawa majątkowe”.

Omawiając w ostatniej publikacji w Cyklu ustawę o usługach płatniczych Habilitant ogranicza się do wskazania na historyczne zmiany w umiejscowieniu definicji pieniądza elektronicznego (s. 294), zajmując się tym, gdzie powinna być umieszczona regulacja materii pieniądza elektronicznego. Habilitant opowiedział się przeciwko jej umieszczeniu w kodeksie cywilnym (s. 294). Autor poświęcił jedynie jedną krótką wzmiankę projektowi przepisów nowego kodeksu cywilnego, poświęconemu między innymi regulacji zobowiązań pieniężnych (M.Pecyna, J.Pisuliński, F.Zoll, „*Wykonanie i skutki naruszenia zobowiązań*”), opowiadając się przeciwko proponowanemu rozszerzeniu przepisów o karze umownej na zobowiązania pieniężne, co doprowadzić ma obchodzenia przepisów o odsetkach maksymalnych poprzez zastrzeżenie wygórowanych kar umownych na wypadek niewykonania zobowiązania pieniężnego (s. 297). Odniesienie się w pobeżny jedynie sposób do kompleksowego projektu nowej kodeksowej regulacji zobowiązań pieniężnych budzi niedosyt.

- 55.** Podsumowując, z oryginalnego (nowego) tekstu zamieszczonego w Cyklu na wyróżnienie zasługują artykuły: „*Ewolucja form płatności od pieniądza gotówkowego do pieniądza elektronicznego*” oraz „*Cywilnoprawne przepisy ograniczające wysokość oprocentowania umów o funkcji kredytowej*” i „*Przedawnienie roszczeń z umowy rachunku bankowego*”, choć częściowo są to publikacje obejmujące zagadnienia leżące poza tematyką Cyklu.
- 56.** Pozostała część oryginalnego tekstu jest bardzo pobieżnym opisem, a tylko czasami analizą, poszczególnych instytucji. Wiele istotnych kwestii w zakresie problematyki wskazanej w tematach publikacji objętych Cyklem zostało przez Habilitanta pominiętych, co wskazano szczegółowo wyżej oceniając zakres przeprowadzonych badań. Wiele ważkich poglądów zostało sformułowanych bez uwzględnienia wszystkich doniosłych dla danej kwestii regulacji. Szczegóły wskazano powyżej.
- 57.** Powielanie tekstu wcześniejszych publikacji, często dosłowne, spowodowało także tę negatywną konsekwencję, że źródła powołane w publikacjach Cyklu (2003 – 2015 r.) pochodzą w przeważającej mierze z okresu poprzedzającego rozpoczęcie publikacji Cyklu, a więc sprzed roku 2003 r.² W kolejnych nowszych publikacjach uwzględniany jest w nowszych źródłach głównie podręcznik do prawa zobowiązań z 2007 r. autorstwa W. Czachórskiego, A. Brzozowskiego, M. Safjana, E. Skowrońskiej-Bocian, ponadto podręcznik do części ogólnej z 2010 r. autorstwa Z. Radwańskiego, oraz pozycja System Prawa Prywatnego. Nie jest rzadkim powoływanie się w najnowszych publikacjach w Cyklu na dawno nieaktualne (w chwili publikacji) wydania, mimo obecności na rynku znacząco zmienionych wydań aktualnych. Przykładowo w publikacji z 2014 r. powoływany jest podręcznik Z. Radwańskiego „*Prawo cywilne. Część Ogólna*” z 1995 r. (zob. s. 12, przypis 15) mimo wielokrotnych jego merytorycznych zmian na przestrzeni wskazanego okresu. Inne pozycje pojawiają się bardzo sporadycznie, sprawiając wrażenie, że w zakresie problematyki zobowiązań pieniężnych, płatności czy stosunków kredytu konsumenckiego nie pojawiło się w Polsce prawie żadne nowsze istotne orzecznictwo, czy piśmiennictwo. Za ledwie w ostatniej publikacji z 2014 została dodana w źródłach pozycja z 2010 r. T. Smusa poświęcona pieniądzu elektronicznemu, choć bez żadnych merytorycznych odniesień Habilitanta do wyrażonych tam poglądów. Tylko nieco więcej nowszego piśmiennictwa i orzecznictwa pojawia się w ostatniej publikacji w Cyklu, nadal jednak bazującej w znacznej części na dawnych źródłach odnoszących się często dawno już nieaktualnych stanów prawnych. Powoduje to, że recenzent musi przyjąć, że Autor prowadząc swoje najnowsze badania, nie uwzględnił znacznej części istotnych pozycji piśmiennictwa i orzecznictwa, które w okresie tworzenia Cyklu powstały.

58. Końcowa ocena merytoryczna Cyklu

Oceniany Cykl jest dziełem tylko częściowo oryginalnym z powodu licznych zapożyczeń z wcześniejszych publikacji w Cyklu, kopiowanych dwu-czterokrotnie (szczegóły podano wyżej).

Wnioski przedstawione w publikacjach Cyklu (w jego oryginalnej części) najczęściej stanowią powtórzenie poglądów prezentowanych już wcześniej przez innych przedstawicieli doktryny. Habilitant nie buduje w tym zakresie choćby nowej własnej argumentacji, która mogłaby stanowić znaczący wkład w rozwój badań w tym zakresie. Natomiast nieliczne własne wnioski Habilitanta są albo metodologicznie wadliwe (nie uwzględniają choćby całości regulacji dotyczących określonego zagadnienia) albo są pobieżne, albo rozstrzygnięte nie stanowczo, albo opierają się na stanie prawnym nieaktualnym już w chwili publikacji, gdy nowa regulacja rozwiązywała dany problem. Niektóre z własnych poglądów Habilitanta zostały zresztą, na przestrzeni czasu który upłynął od

---

² Przy sporządzaniu niniejszej recenzji nie zostało przy tym zbadane, czy tekst oryginalny w Cyklu nie jest kopią wcześniejszych publikacji, jeszcze sprzed uzyskania przez Habilitanta stopnia doktora. Publikacje sprzed uzyskania tego stopnia nie podlegają badaniu przy tej recenzji i nie zostały przedstawione recenzentowi.

poszczególnych publikacji, negatywne zweryfikowane, jak choćby miało to miejsce w odniesieniu do problematyki bankowych tytułów egzekucyjnych.

Przeprowadzone badania nie stanowią także całościowego opracowania zagadnień związanych ze zobowiązaniami pieniężnymi, a jedynie fragmentaryczne przedstawienie ewolucji niektórych instytucji, w różnym stopniu dotyczących zobowiązań pieniężnych. Wiele istotnych kwestii dotyczących zobowiązań pieniężnych nie zostało w recenzowanym Cyklu w ogóle omówionych, mimo że powinny być zostać przeanalizowane w ramach tematyki nakreślonej w tytułach poszczególnych publikacji w Cyklu (co szczegółowo wskazano wyżej przy analizie zakresu przeprowadzonych badań).

Autor w znaczącej mierze nie uwzględnił w swoich analizach stanu prawnego aktualnego na dzień publikacji bądź oddania artykułów do publikacji) ani nie odnosi się do opublikowanych projektów istotnych regulacji zarówno polskich, jak i unijnych. Wyżej szczegółowo wskazano te kwestie. Szersze rozważania, które zostały poświęcone niektórym zagadnieniom, jak na przykład zasadzie waloryzacji czy walutowości nie wnoszą też niczego nowego do dyskusji nad tymi instytucjami, a kwestie praktycznie doniosłe nie zostały ani dostrzeżone ani w konsekwencji zanalizowane. Recenzowane opracowanie cechuje powierzchowność przeprowadzonej analizy i często brak poprawnego metodologicznego podejścia do omawianych zagadnień. Praktycznie brak jest uwag prawnoporównawczych. Często zdarza się, że analiza bazuje bądź na nieobowiązujących już przepisach, bądź pomija relewantnie prawnie regulacje i ich projekty.

Podsumowując, recenzowany Cykl publikacji „Zobowiązania pieniężne w polskim prawie cywilnym” nie spełnia standardów pracy naukowej, która mogłaby stanowić podstawę nadania stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk prawnych. Nie stanowi istotnego wkładu do nauki prawa cywilnego, w tym w szczególności prawa zobowiązań.

C. Pozostałe osiągnięcia naukowe Habilitanta, dorobek dydaktyczny, popularyzatorski i współpraca z zagranicą

I. Pozostałe publikacje naukowe

59. Pozostały dorobek naukowy pana dr Michała Chajdy po uzyskaniu stopnia naukowego doktora, tj. po 24 września 2002 r. obejmuje – zgodnie z listą publikacji dołączoną do wniosku o wszczęcie przewodu habilitacyjnego:

- 9 monografii i rozdziałów w monografiach ³,
- 10 artykuły w innych recenzowanych pracach zbiorowych,
- 4 artykuły w recenzowanych czasopismach
- 5 publikacji elektronicznych (w bazie Lex – moduł „*Kancelaria notarialna*”) oraz
- 62 haseł encyklopedycznych w „*Leksykonie obywatela*” pod red S. Serafin i B. Szulik.
- 3 opinii prawnych.

Pominięte zostały w powyższym zestawieniu publikacje sprzed uzyskania stopnia naukowego doktora, które zostały zamieszczone na liście publikacji, gdyż zgodnie z przepisami ocenie podlegają jedynie osiągnięcia naukowe uzyskane po otrzymaniu stopnia doktora. Pominięto tu także zawarte

---

³ Pominięto tu, jak i w dalszych wyliczeniach, zawarte na liście publikacje sprzed uzyskania stopnia naukowego doktora i publikacje objęte Cyklem, stąd podana tu liczba jest mniejsza niż wskazana sumarycznie we wniosku.

na przedstawionej liście publikacje objęte Cyklem. Na skutek tego podana tu liczba pozostałych publikacji jest mniejsza niż wskazana sumarycznie we wniosku.

Spśród wymienionych publikacji hasła opracowane przez Habilitanta do „*Leksykonu obywatela*” są publikacjami popularyzującymi naukę. Także opracowania zamieszczone w bazie „Lex” mają charakter raczej dydaktyczny niż naukowy i nie zawierają nowych elementów.

60. Wspomniana wyżej praktyka powielenia tekstu, dosłownie lub z minimalnym nieistotnymi zmianami, zastosowana w recenzowanym Cyklu publikacji, była wykorzystywana przez Habilitanta szerzej, także poza publikacjami w Cyklu. W konsekwencji część wymienionych publikacji jedynie liczbowo powiększa dorobek Habilitanta, a nie stanowi nowych badań, gdyż ma charakter opracowań nieoryginalnego. Publikacje te powinny być więc pominięte przy ocenie dorobku naukowego. Szczegóły wskazano poniżej.

61. W pozostałym dorobku Habilitanta można wyróżnić cztery zasadnicze wątki przewijające się w różnych publikacjach:

- a) zobowiązania pieniężne – objęte (poza publikacjami w Cyklu) także jedyną monografią Habilitanta,
- b) zagadnienia nadzoru nad rynkiem bankowym;
- c) prawa autorskiego (przedmiotu ochrony prawnoautorskiej, domeny publicznej);
- d) zagadnienia prawa rodzinnego (w szczególności problematyka zawarcia małżeństwa).

Ponadto Habilitant jest autorem dwóch opracowań dotyczących odpowiedzialności odszkodowawczej (gminy i odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez lek), artykułu na temat ograniczeń swobody umów, nabycia mienia samorządowego, kształtowania się regulacji podpisu elektronicznego w wybranych krajach UE, oceny zdolności kredytowej.

II. Monografia

62. Praktyka kompilacji publikacji z wcześniejszych tekstów dotknęła w bardzo szerokim zakresie jedynej monografii Habilitanta pt. „*Zobowiązania pieniężne na tle przemian polskiego prawa prywatnego*”, Toruń 2014 (ss.216). Monografia ta została ona w autoreferacie (s. 8) wskazana jako znacząca pozycja w Jego dorobku naukowym, stąd należy jej poświęcić stosunkowo więcej uwagi.

63. Nie jest jasno określony cel badawczy samej monografii. We wstępie zostało wskazane (s. 9), iż „[c]elem niniejszej analizy jest odpowiedź na pytanie o wpływ rodzaju pieniądza, którym ma być uiszczona suma pieniężna na moment i sposób wygasania zobowiązań pieniężnych oraz jaka jest specyfika zobowiązań pieniężnych z uwzględnieniem płatności z wykorzystaniem nowoczesnych technologii informatycznych”. W dalszej części jest pojawia się jednak stwierdzenie (s. 9), że „[p]odstawowym problemem, który będzie konieczny do rozstrzygnięcia jest próba odpowiedzi na pytanie: czy możliwe jest kredytowanie za pomocą pieniądza elektronicznego w myśl definicji zawartej w polskiej ustawie o usługach płatniczych na tle ewolucji prawa Unii Europejskiej w tym zakresie”, a celem rozważań w monografii jest udowodnienie tezy, że polskie prawo powinno „wprost dopuszczać możliwość kredytowania pieniądzem elektronicznym, a jednocześnie wprowadzić jasne ramy podmiotowe i wartościowe wielkości tzw. kreacji wtórej w tym przypadku”. Problemy te są dość chaotycznie zestawione ze sobą w ramach jednej monografii, gdyż niektóre z nich dotyczą zobowiązań pieniężnych, inne zaś kredytowania emisją pieniądza elektronicznego, co jest zagadnieniem z zakresu prawa publicznego. Powoduje to, że tytuł monografii jest nieadekwatny do jej treści. Przemiany prawa prywatnego w pracy są przedstawione i analizowane w pracy w stosunkowo wąskim zakresie (najszerzej w odniesieniu do problematyki lichwy), wiele zagadnień z

zakresu powstawania i wykonywania zobowiązań pieniężnych jest pominiętych, a omówione są kwestie dość luźno związane z cywilnoprawną problematyką zobowiązań pieniężnych, takich jak czynności kredytowe, zdolność kredytowa, limity koncentracji wierzytelności banku, specyficzne źródła prawa bankowego (zalecenia organów nadzorczych), nadzór bankowy.

- 64.** Większości zagadnień poruszonych w monografii Autor poświęcił wcześniej (lub równocześnie albo rok później) odrębne publikacje, które monografia wykorzystuje w obszernych fragmentach bądź dosłownie bądź z niewielkimi zmianami. Jest tak zwłaszcza w rozdziale drugim, trzecim i czwartym monografii. Wykorzystane teksty pochodzą z artykułów: „Kredytowanie za pomocą kart kredytowych” (w pracy zbiorowej „Internet i nowe technologie – ku społeczeństwu przyszłości”, Częstochowa 2003), „Wpływ konstytucyjnego systemu źródeł prawa na funkcjonowanie banków w Polsce” (w pracy zbiorowej „Aktualne problemy prawa Republiki Słowackiej i Rzeczypospolitej Polskiej”, Rzeszów 2005) „Ewolucja form płatności od pieniądza gotówkowego do pieniądza elektronicznego” (Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego, Seria Prawo, 2006, z. 37), „Ewolucja nadzoru nad instytucjami kredytowymi” (w: Ius et Administratio 2007, z. 2 vol. 14) „Cywilnoprawne przepisy ograniczające wysokość oprocentowania umów o funkcji kredytowej” (Studia Prawnicze KUL 2008, nr 4), „Ewolucja zasad rządzących zobowiązaniem pieniężnym” (w pracy zbiorowej „Wyzwania w systemie bankowym w XXI wieku”, Kielce 2009) „Konsekwencje niewykonania zobowiązania pieniężnego” (w pracy zbiorowej „Zaciąganie i wykonywanie zobowiązań. Materiały III Ogólnopolskiego Zjazdu Cywilistów Wrocław , 25 – 27.9.2008 r.”, Warszawa 2010).

Przedstawiając dokładniej:

- w rozdziale 1, podrozdziale 2 monografii, na stronach 23 - 24 wykorzystano fragmenty artykułu „Ewolucja form płatności od pieniądza gotówkowego do pieniądza elektronicznego” (akapit pierwszy na stronie 30 tego artykułu);
- w rozdziale 1, podrozdziale 3 monografii, strony 36 -55 prawie, w całości wykorzystano tekst z artykułu „Kredytowanie za pomocą kart kredytowych”, co stanowi około 20 % objętości rozdziału 1 monografii;
- w rozdziale 2 , strony 89 -107 stanowią wykorzystanie z minimalnymi zmianami (jedynie nazwy Komisji Nadzoru Bankowego na Komisję Nadzoru Finansowego) fragment artykułu „Wpływ konstytucyjnego systemu źródeł prawa na funkcjonowanie banków w Polsce” (od ostatniego akapitu na stronie 50 do końca pierwszego akapitu na stronie 62), co stanowi około 60% objętości rozdziału 2 monografii;
- w rozdziale 2, podrozdziale 3, na stronach 109-117 wykorzystano dosłownie fragmenty artykułu „Ewolucja nadzoru nad instytucjami kredytowymi” (strony 126-130 tego artykułu), co stanowi około 20% objętości rozdziału 2 monografii;
- w rozdziale 3, podrozdziale 2, zostały wykorzystane na stronach 125-127 fragmenty artykułu „Ewolucja form płatności od pieniądza gotówkowego do pieniądza elektronicznego” (strony 31-32 tego artykułu); na stronach 128-129 monografii - fragment artykułu „Ewolucja form płatności od pieniądza gotówkowego do pieniądza elektronicznego” (strona 36); na stronach 130-135 monografii - fragment artykułu „Ewolucja form płatności od pieniądza gotówkowego do pieniądza elektronicznego” (strony 37-39 tego artykułu), a także identyczny fragment z artykułu „Ewolucja zasad rządzących zobowiązaniem pieniężnym” (strony 191-194 tego artykułu); stanowi to około 20% objętości rozdziału 3 monografii;
- w rozdziale 4, podrozdziale 2, został wykorzystany na stronach 154-157 monografii fragment artykułu „Konsekwencje niewykonania zobowiązania pieniężnego” (strony 40-41 tego artykułu); stanowi to około 20% objętości tego rozdziału monografii;
- w rozdziale 4, podrozdziale 3.1, na stronach 165-170 monografii wykorzystano fragmenty artykułu „Konsekwencje niewykonania zobowiązania pieniężnego” (strona 45 i 46-48 tego

artykułu) oraz fragmenty artykułu *„Cywilnoprawne przepisy ograniczające wysokość oprocentowania umów o funkcji kredytowej”* (strony 13-17 tego artykułu) co stanowi około 20% objętości rozdziału 4 monografii;

- w rozdziale 4, podrozdziale 3.2, na stronach 170-175 monografii wykorzystano fragmenty artykułu *„Konsekwencje niewykonania zobowiązania pieniężnego”* (strony 43-45 tego artykułu) oraz fragmenty artykułu *„Cywilnoprawne przepisy ograniczające wysokość oprocentowania umów o funkcji kredytowej”* (cały podrozdział tego artykułu; strony 8-12), co stanowi około 20% objętości tego rozdziału monografii;
- w rozdziale 4, podrozdziale 3.3, na stronie 176 monografii wykorzystano fragment artykułu *„Cywilnoprawne przepisy ograniczające wysokość oprocentowania umów o funkcji kredytowej”* (ze stron 19-20 tego artykułu),
- w rozdziale 4, w podrozdziale 3.4, na stronach 177-180 monografii, wykorzystano fragmenty artykułu *„Cywilnoprawne przepisy ograniczające wysokość oprocentowania umów o funkcji kredytowej”* (cały podrozdział tego artykułu *„Zakaz anatocyzmu”*, s. 17-19 tego artykułu) oraz fragmenty artykułu *„Konsekwencje niewykonania zobowiązania pieniężnego”* (s. 42-43 tego artykułu), co stanowi około 20% objętości tego rozdziału monografii.

65. Na skutek powyższych zapożyczeń zdecydowana większość poczynionych wyżej uwag w odniesieniu do odpowiednich publikacji w Cyklu ma zastosowanie także do monografii, a więc nie będzie tu już powtarzana. Także w odniesieniu do oceny merytorycznej należy przede wszystkim odesłać do oceny artykułów w recenzowanym Cyklu, których to kompilację stanowi monografia.

66. Dodatkowo należy wskazać, że w monografii brak jest systematycznego przedstawienia obowiązujących regulacji dotyczących zobowiązań pieniężnych, czy też ich ewolucji, mimo że tytuł sugeruje, że zostanie przedstawiona ewolucja regulacji zobowiązań pieniężnych w prawie prywatnym. Zdecydowanie więcej uwagi poświęcone zostało nieaktualnym już regulacjom (na przykład uchylonej wcześniej ustawie o elektronicznych instrumentach płatniczych zamiast obowiązującej wówczas ustawie o usługach płatniczych).

67. Praktycznie wszystkie braki w zakresie przeprowadzonej analizy, wskazane wyżej w odniesieniu do Cyklu publikacji, mają miejsce także w odniesieniu do monografii. Można tu jedynie jeszcze dodać, że przykładowo nie została przeanalizowana kwestia odpowiedzialności dostawcy usług płatniczych z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania polecenia płatniczego wynikająca z ustawy o usługach płatniczych (por. art. 144 – 146 tej ustawy), mimo że rozdział czwarty (ostatni) poświęcony jest kontraktowej odpowiedzialności „przy zobowiązaniach pieniężnych”. Pominięto także analizę znaczenia ówczas obowiązującego art. 22 ustawy z 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej dla sposobu spełnienia świadczenia pieniężnego przez dłużnika. Tradycyjny pogląd prezentowany w nauce i orzecznictwie wymaga(ł) bowiem zgody wierzyciela na spełnienie świadczenia w sposób bezgotówkowy. Natomiast na odmiennym stanowisku stanął tzw. krakowski projekt przepisów o wykonaniu zobowiązań i skutkach naruszenia zobowiązania, który przewidywał (art. I – 22 § 1) że zapłata na rzecz przedsiębiorcy następuje w sposób przyjęty w obrocie, chyba że ustawa lub umowa wymaga określonego sposobu zapłaty. Ponadto nie został przeanalizowany prawny mechanizm zapłaty bezgotówkowej, w tym także pieniądzem elektronicznym. Powtarzane w Cyklu i monografii stwierdzenie, że zapłata następuje wraz z uznaniem rachunku bankowego wierzyciela odpowiednią sumą pieniężną, a w przypadku spełnienia świadczenia za pomocą pieniądza elektronicznego z chwilą zapisania na elektronicznej portmonetce wierzyciela, nie jest wystarczające. Jak wyżej wskazano, nie dostrzeżono sposobów rozliczeń bezgotówkowych, w których uznanie rachunku wierzyciela wyprzedza obciążenie rachunku dłużnika (tak jak w przypadku polecenia zapłaty), gdy to dłużnik może odwołać takie polecenie zapłaty również po obciążeniu jego rachunku (por. art. 63d ust. 6 prawa bankowego).

- 68.** Podobnie jak wyżej wskazano to w odniesieniu do publikacji w Cyklu, monografia nie jest dziełem w pełni oryginalnym z powodu licznych zapożyczeń z wcześniejszych opracowań Habilitanta. Analizowane w niej zagadnienia były już omawiane wielokrotnie w literaturze, w tym także przez samego Habilitanta - w jego wcześniejszych publikacjach. Wnioski przedstawione w monografii stanowią w zdecydowanej większości powtórzenie znanych już poglądów. Wbrew deklaracjom Habilitanta, monografia nie stanowi całościowego opracowania zagadnień związanych ze zobowiązaniami pieniężnymi, a jedynie fragmentarycznie przedstawia ewolucję pewnych uregulowań, które w różnym stopniu dotyczących zobowiązań pieniężnych. Podobnie jak publikacje w Cyklu, także monografię charakteryzuje powierzchowność przeprowadzonej analizy, brak przemyślanego metodologicznego podejścia do omawianych zagadnień. Praktycznie nie obecne są analizy prawnoporównawcze, poza cytowaniem przepisów.
- 69.** W monografii powoływane są - jako obowiązujące - przepisy już nieobowiązujące w chwili publikacji monografii (2014r.), jak na przykład ustawa o finansach publicznych z 1998 r., prawo dewizowe z 1998 r., ustawa o zamówieniach publicznych z 1994 r., uchylone §§ 13a i 13b niemieckiej ustawy o działalności kredytowej, zalecenie Komisji nr 88/590 dotyczące systemów płatności, a w szczególności relacji między posiadaczami i wydawcami kart, zastąpione przez dyrektywę nr 2007/64 z dnia 13 listopada 2007 r. Przywoływane są nawet nieistniejące ustawy, takie jak ustawa usługach finansowych (s. 117).
- 70.** Z powyższych względów monografia Habilitanta *„Zobowiązania pieniężne na tle przemian polskiego prawa prywatnego”* nie stanowi, wbrew jego deklaracji, znaczącej pozycji w Jego dorobku i nie wnosi istotnego wkładu w rozwój prawa zobowiązań.

III. Inny pozostały dorobek publikacyjny Habilitanta

- 71.** Drugim wątkiem przewijającym się pozostałych publikacjach Habilitanta są zagadnienia nadzoru nad rynkiem bankowym.
- 72.** Artykuł *„Wpływ konstytucyjnego systemu źródeł prawa na funkcjonowanie banków w Polsce”* został poświęcony słabo dostrzeganemu (wówczas) w nauce problemowi niezgodności między zadaniami Narodowego Banku Polskiego jako banku centralnego państwa i banku emisyjnego, wynikającymi z przepisów konstytucji, a prawnymi ograniczeniami wynikającymi z zamkniętego systemu źródeł prawa powszechnie obowiązującego i niemożnością wydawania przez organy NBP aktów wykonawczych do ustaw. Nawet jeżeli nie zgodzić się ostatecznymi wnioskami co do charakteru ówczesnych uchwał i zarządzeń Zarządu NBP czy Komisji Nadzoru Bankowego, to jednak zostały one rzetelnie uzasadnione, wraz z odniesieniem się do różnych poglądów w tym względzie, włączywszy tu obszernie omówienie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 28 czerwca 2000 r. (K 25/99).

Pozostałymi artykułami Habilitanta poświęconymi kształtowaniu się nadzoru bankowego w Polsce są trzy inne artykuły: *„Ewolucja nadzoru nad instytucjami kredytowymi”* ([w:] Ius et Administratio 2007, z.2, vol. 14), *„Rola Komisji Nadzoru Finansowego dla zapewnienia bezpieczeństwa rynków finansowych”* ([w:] *„Bezpieczeństwo Polski. Historia i współczesność”*, Lublin 2010), *„Bezpieczeństwo rynku finansowego w 5 lat po wejściu do UE na przykładzie transakcji opcyjnych”* (współautorstwa R. Biskupa, [w:] *„Administracja publiczna i gospodarka 5 lat po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej”*, Lublin 2010). W pierwszym z tych artykułów Habilitant przedstawił historię kształtowania się nadzoru bankowego w Polsce (co później skopiował także w swojej

monografii – zob. uwagi wyżej) i obowiązujące przepisy prawa bankowego o nadzorze nad bankami oraz odniósł się do dyskutowanej wówczas koncepcji jednolitego nadzoru nad całym rynkiem finansowym, za którą się opowiadał. W trzecim artykule zajął się problemem opóźnionej implementacji dyrektywy MiFID, w tym kwestią możliwości bezpośredniego stosowania jej przepisów w stosunkach horyzontalnych, oraz ocenił dopuszczalność zawierania umów opcyjnych w świetle art. 353¹ k.c. W artykułach tych wykazał dobrą znajomość omawianej problematyki. To samo można powiedzieć o powiązanej tematyce analizowanej przez Habilitanta, a mianowicie zdolności kredytowej i jej ocenie, która to została omówiona w artykule „*Problemy nowoczesnego kredytowania*” (współautorstwa M. Skwarzyńskiego [w:] „*Obrót powszechny i gospodarczy. Problemy cywilnoprawne*”, Toruń, 2015 r.).

- 73.** Trzecią grupę opracowań stanowią artykuły poświęcone zagadnieniom prawa autorskiego. Do nich zaliczyć należy trzy publikacje, wszystkie przygotowane we współautorstwie z M. Skwarzyńskim: „*Prawne konsekwencje śmierci autora utworu*” (w pracy zbiorowej „*Dziedziczenie własności intelektualnej*”, Warszawa 2009), „*Przejawy działalności twórczej niepodlegające ochronie prawa autorskiego*” (w pracy zbiorowej „*Domena publiczna – troska o prawa podstawowe?*”, Lublin 2013), oraz „*Dozwolony użytek z cudzej twórczości w czasie ceremonii religijnych jako element polityki wyznaniowej państwa*” [w:] *Polityka wyznaniowa a prawo III Rzeczypospolitej*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2016). Skupiają się one na szczególnych zagadnieniach związanych z ochroną twórcy (autora). Są to stosunkowo drobne przyczynki, jednak o tyle cenne, że podejmujące mało omawiane zagadnienia z zakresu prawa autorskiego (m.in. korzystanie z dzieł sztuki ludowej, ochrona twórcy banknotów, autorów projektów aktów normatywnych, wykorzystanie cudzej twórczości w trakcie ceremonii religijnych).

Problematyki prawa autorskiego w razie ogłoszenia upadłości twórcy dotyczy artykuł „*Upadłość konsumencka twórcy*” (współautorstwo M. Skwarzyńskiego, w pracy zbiorowej „*Własność intelektualna w prawie upadłościowym i naprawczym*”, Warszawa 2012). Jest to wartościowe opracowanie, w którym podjęte zostało ciekawe zagadnienie losu autorskich praw majątkowych w konsumenckim postępowaniu upadłościowym (w jego wersji z 2012 r, a więc jeszcze przed istotnymi zmianami). Autorzy eksponują potrzebę ochrony praw upadłego dłużnika będącego twórcą i regulacji losu autorskich praw majątkowych w upadłości.

- 74.** W zakresie czwartej grupy tematyki publikacji Habilitanta, a mianowicie prawa rodzinnego, Autor opublikował artykuł dotyczący zawarcia małżeństwa przez pełnomocnika (w pracy zbiorowej „*Przesłanki konieczne zawarcia małżeństwa. Próba systematyzacji zagadnienia w aspekcie wymogów formy religijnej*”, Lublin 2011). Tej samej problematyki dotyczy artykuł „*Pełnomocnictwo do zawarcia małżeństwa w formie wyznaniowej przez osobę pozbawioną wolności*” (w pracy zbiorowej „*Wolność sumienia i religii osób pozbawionych wolności*” pod red. J. Nikołajewa, K. Walczuka). W tym drugim opracowaniu Habilitant także jednak skopiował znaczne fragmenty dotyczące miejsca prawa rodzinnego w systemie prawa cywilnego, relacji przepisów prawa rodzinnego o zawarciu małżeństwa przez pełnomocnika do przepisów o pełnomocnictwie w kodeksie cywilnym, problemu ważnych przyczyn zgody na zawarcie małżeństwa przez pełnomocnika, formy pełnomocnictwa, wielości pełnomocników. Habilitant jest autorem także artykułu „*Ewolucja zasad alimentacji w polskim prawie rodzinnym*” (w pracy zbiorowej „*Prawo alimentacyjne. Zagadnienia problemowe*”, red. J.M. Łukaszewicz, I. Rumus, Toruń 2015 r.) choć jednak w tekście w zasadzie brakuje odniesień do zmian regulacji obowiązku alimentacyjnego, począwszy od przepisów obowiązujących przed unifikacją prawa rodzinnego, pod rządami dekretu o prawie rodzinnym z 1946 r., w kodeksie rodzinnym z 1950 r. i w obowiązującym kodeksie rodzinnym i opiekuńczym.

75. Ponadto Habilitant jest autorem artykułów dotyczących odpowiedzialności gminy za szkodę wyrządzoną działaniem lub zaniechaniem funkcjonariuszy straży gminnej (współautor A. Rapala - w pracy zbiorowej *„Straż gminna jako organ kontroli ruchu drogowego”*, Lublin 2014) oraz odpowiedzialności za leki (artykuł w pracy zbiorowej *„Rozwój własności intelektualnej w sektorze farmaceutycznym”*, Warszawa 2010). Opracowania te stanowią streszczenie poglądów już znanych z innych opracowań i nie zawierają pogłębionej analizy omawianych problemów.

Interesujący jest artykuł Habilitanta (blisko 40 stronicowy) poświęcony ograniczeniom zasady swobody umów (w *„Iustitia civitas fundamentu. Księga pamiątkowa ku czci profesora Wiesława Chrzanowskiego”*, Lublin 2003), w którym przedstawił obowiązujące poprzednio regulacje wyrażające zasadę swobody umów oraz jej kształtowanie się od czasu uchwalenia obowiązującego kodeksu cywilnego do przywrócenia w nim przepisu wyrażającego tę zasadę w 1990 r. Artykuł ma w dużej mierze jednak charakter sprawozdawczy, przedstawiając przede wszystkim poglądy nauki na treść i granice zasady swobody umów, w bardzo małym jedynie zakresie odnosząc się do stanowiska orzecznictwa sądowego.

Autor zajął się także problematyką podpisu elektronicznego w artykule (w: *„The influence of the European System of Human Right into National Law”*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2018). Artykuł opisuje rozwój regulacji w prawie unijnym i jej implementacji w Polsce oraz w Niemczech. Autor pozytywnie ocenia fakt wprowadzenia regulacji umożliwiającej wykorzystanie podpisu elektronicznego, choć spodziewa się że nie uwolni ona klientów w zakresie niektórych transakcji od konieczności udania się do banku. Publikacja ma jednak charakter głównie sprawozdawczy, wiele tekstu stanowią powtórzenia przepisów; nie stanowi ona istotnego wkładu w rozwój badań nad tą tematyką.

W ostatniej krótkiej publikacji *„The evolution of the concept of supervision over bank activities against the background of experiences of selected European countries”* (w Scientific Journal of Bielsko-Biała School of Finance and Law, 2018, Nr 2) wydanej w języku angielskim Habilitant powieliła fragmenty swoich wcześniejszych publikacji na ten temat, wydanych w języku polskim: *„Ewolucja nadzoru nad instytucjami kredytowymi”* (w: *Ius et administratio*, 2007, z.2 (zob. strony 124, 125 i nast.)). Również skopiowane zostały strony 110-111 z wcześniejszej monografii *„Zobowiązania pieniężne na tle przemian polskiego prawa prywatnego”* - por. strona 8 (ostatni akapit) do strony 9 artykułu *„The evolution of the concept of supervision over bank activities against the background of experiences of selected European countries”*. Zapożyczenie następuje wyrywkowo mniejszymi fragmentami i nie jest dosłowne, gdyż jest połączone z tłumaczeniem. Jedynie w bardzo wąskim zakresie dodano odniesienia do współczesnego piśmiennictwa (s. 6). Przedstawiając niemiecki nadzór bankowy Autor twierdzi, że na moment publikacji artykułu (2018 r.) nadzór ten jest sprawowany przez Bundesaufsichtsamt für das Kreditwesen (s.8/9). Tymczasem nadzór nad rynkiem finansowym sprawuje w Niemczech Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht (BaFin). Powstał on już w 2002 r. z połączenia Bundesaufsichtsamt für das Kreditwesen (BAKred), Bundesaufsichtsamt für den Wertpapierhandel (BAWe) i Bundesaufsichtsamt für das Versicherungswesen (BAV). Oznacza to że Habilitant nie weryfikował aktualności tego (powielanego) fragmentu swoich publikacji co najmniej od roku 2002, powołując się w tym zakresie stale na dawną, nieaktualną już literaturę.

Należy dodać, że Habilitant jest też autorem trzech opinii prawnych, w tym jednej opublikowanej w postaci artykułu *„Opinia prawna w sprawie braku możliwości odpowiedzialności za naruszenie dóbr osobistych za treść ogólnych ocen zawartych w kazaniach”* (opinia sporządzona na rzecz Senatora RP Kazimierza Jaworskiego). Jest to szczegółowa analiza indywidualnego przypadku - tekstu konkretnego kazania w kontekście zasad odpowiedzialności za naruszenie dóbr osobistych.

IV. Udział w konferencjach naukowych

- 76.** Habilitant po uzyskaniu stopnia doktora występował z referatem na 35 konferencjach krajowych oraz 3 międzynarodowych. Tematyka tych wystąpień obejmowała bardzo różnorodną problematykę z zakresu prawa cywilnego (taką jak przykładowo wykonywanie zobowiązań pieniężnych, płatności pieniądzem elektronicznym, zasada walutowości, odpowiedzialność odszkodowawcza gminy, odpowiedzialność odszkodowawcza za szkody wyrządzone przez leki), prawa autorskiego, upadłości konsumenckiej. Tematyka wystąpień jest powiązana z tematyką publikacji.
- 77.** Habilitant uczestniczył także w trzech komitetach organizacyjnych konferencji naukowych (w tym dwóch organizowanych przez Wyższą Szkołę Finansów i Prawa w Bielsku-Białej).

V. Udział w projektach badawczych i odbyte staże naukowe

- 78.** Brak jest w autoreferacie informacji na temat uczestnictwa Habilitanta w projektach badawczych. Nie ma także danych o odbytych stażach zagranicznych.

VI. Członkostwo w komitetach redakcyjnych i radach czasopism naukowych

- 79.** Brak jest informacji w autoreferacie na temat uczestnictwa pana dr Michała Chajdy w komitetach redakcyjnych czasopism naukowych, jak również współpracy z redakcjami czasopism naukowych w charakterze zewnętrznego recenzenta.

VII. Współpraca z krajowymi i zagranicznymi ośrodkami badawczymi i członkostwo w towarzystwach naukowych

- 80.** Habilitant jest członkiem-współpracownikiem Towarzystwa Naukowego KUL oraz członkiem i sekretarzem Komisji Rewizyjnej Polskiego Towarzystwa Prawa Wyznaniowego.
- 81.** Habilitant przeprowadził w dniu 27 listopada 2014 r. wykład dla doktorantów na Uniwersytecie w Koszycach, wykład 16 marca 2012 r. w ramach Studium Filozoficzno-Etyczno-Społecznego im. Jana Pawła w Paryżu, referat w dniu 8 kwietnia 2016 r. na Międzynarodowej Konferencji na KUL, referat w dniu 13 września 2017 r. na Międzynarodowej Konferencji, Badin (Słowacja).

VIII. Działalność dydaktyczna

- 82.** Pan dr Michał Chajda, po uzyskaniu stopnia naukowego doktora, prowadził na KUL wykłady z prawa bankowego, prawa zobowiązań, wykłady z prawa wekslowego i czekowego oraz konserwatorium z prawa o notariacie. Prowadził on także seminarium magisterskie. Kilku magistrantów przygotowujących prace pod kierunkiem Habilitanta uzyskało istotne nagrody i wyróżnienia w konkursach organizowanych przez Prezesa UOKiK dla prac magisterskich dotyczących ochrony konsumentów, zaś jedna osoba – wyróżnienie w konkursie Izb Zarządzających Funduszami i Aktywami.
- 83.** Na Uniwersytecie Rzeszowskim Habilitant prowadził do 2015 r. wykłady z prawa cywilnego, bankowego i prawa ubezpieczeń gospodarczych. Prowadził On także seminaria magisterskie na

stacjonarnych i niestacjonarnych studiach na kierunku prawo. Od 2019 r. Habilitant jest tam ponownie zatrudniony prowadząc wykłady z prawa cywilnego, bankowego i prawa własności intelektualnej.

84. W Wyższej Szkole Ekonomii i Prawa w Kielcach Pan dr Michał Chajda prowadził zajęcia z prawa bankowego i ubezpieczeń gospodarczych na kierunku ekonomia. Był On współautorem programu kształcenia na odległość na kierunku ekonomia oraz programu kształcenia z prawa bankowego, a projekt ten uzyskał medal przyznany przez Urząd Komitetu Integracji Europejskiej i BCC.

85. W Wyższej Szkole Handlowej w Bielsku-Białej prowadził wykłady z prawa bankowego, prawa gospodarczego, prawa własności intelektualnej i prawa wyznaniowego.

IX. Ocena pozostałej aktywności naukowej, dydaktycznej, popularyzatorskiej i współpracy międzynarodowej

86. Pozostały dorobek publikacyjny pana Michała Chajdy jest liczebnie dość obszerny, lecz jego część stanowią opracowania nieoryginalne, zawierające zapożyczenia z wcześniejszych publikacji Habilitanta (dotyczy to zwłaszcza jedynej monografii Habilitanta).

Dorobek ten jest zróżnicowany tematycznie, na zróżnicowanym poziomie naukowym. Dorobek ten można ocenić generalnie jako przeciętny. Habilitant w niewielkim stopniu porusza nowe zagadnienia, a wiele artykułów (opracowań pokonferencyjnych) cechuje sprawozdawczość lub powierzchowność argumentacji. Na tym tle pozytywnie wyróżniają się jednak niektóre artykuły, takie jak artykuł dotyczący praw autorskich w razie ogłoszenia upadłości autora.

Kandydat do stopnia naukowego doktora habilitowanego powinien uczestniczyć w projektach badawczych, tym bardziej że jako samodzielny pracownik naukowy ma kierować pracami zespołów badawczych i pomagać młodszym pracownikom nauki w planowaniu i organizacji badań. W tym zakresie Habilitantowi brakuje więc doświadczenia.

Habilitant mimo ponad 20 lat pracy na uczelni (jako asystent i adiunkt) nie odbywał żadnych staży zagranicznych, jego kontakty z zagranicznymi ośrodkami naukowymi są skromne. Nie ma także publikacji w językach obcych w zagranicznych pracach zbiorowych czy czasopismach naukowych. W tym zakresie aktywność naukowa pana dr Michała Chajdy wypada słabo.

Na bardzo pozytywną ocenę zasługuje działalność dydaktyczna (liczne prowadzone ćwiczenia, wykłady i seminaria na różnych uczelniach państwowych i prywatnych) oraz organizacyjna i popularyzatorska Habilitanta. Na podkreślenie zasługuje znacząca liczba wypromowanych magistrów i uzyskiwane przez nich nagrody, co niewątpliwie świadczy o Jego talentach dydaktycznych.

X. Konkluzja

W świetle przytoczonych na wstępie opinii przepisów, w szczególności art. 16 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, uważam, że przedstawiony przez pana dr Michała Chajdę cykl publikacji zatytułowanych „*Zobowiązania pieniężne w polskim prawie cywilnym*” nie spełnia wymagań stawianym pracom naukowym i nie stanowi istotnego wkładu do nauki prawa cywilnego, a w szczególności prawa zobowiązań.

Pozostały dorobek naukowy Habilitanta, choć liczebnie dość znaczny, powiększony jest przez publikacje zawierające obszerne zapożyczenia z wcześniejszych opracowań Habilitanta. Dorobek ten ma zróżnicowany poziom merytoryczny - od słabego do dobrego.

Na pozytywną ocenę zasługuje znaczna aktywność Habilitanta w zakresie uczestnictwa w konferencjach naukowych (w większości krajowych) oraz prowadzona szeroko na kilku uczelniach działalność dydaktyczna.

Podsumowując uważam, że dorobek naukowy i aktywność dydaktyczna, popularyzatorska i w zakresie współpracy międzynarodowej Habilitanta nie pozwalają na nadanie mu stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk prawnych.

Kraków, 29 września 2020 r.

Iwona Karasek-Wojciechowicz

Dr hab. Iwona Karasek-Wojciechowicz